

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SCHWARZENBERKOVÉ A LES VE DRUHÉ POLOVINĚ 17. STOLETÍ A NA
POČÁTKU 18. STOLETÍ

Vedoucí práce: PhDr. Rostislav Smíšek, Ph.D.

Autor práce: Petra Kyryanová

Studijní obor: Historie

Ročník: třetí

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 27. 7. 2017

.....
Petra Kyryanová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Rostislavu Smíškovi, Ph.D., za cenné rady, užitečné připomínky a poskytované odborné konzultace.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá vnímáním lesa a lesního hospodaření na schwarzenberských panstvích Třeboň a Hluboká nad Vltavou ve druhé polovině 17. století a na počátku 18. století. Zaměřuje se především na profesní skladbu osob, které se o les staraly, a na péči o lesní porost a zvěř. Bakalářská práce se věnuje struktuře zvěře, která se vyskytovala v lesích na příslušných panstvích. Autorka se rovněž zabývá lovem škodné a užitkové zvěře. Stranou zájmu nezůstává ani těžba a následný prodej dřeva. Zkoumán je také vztah prvních knížat ze Schwarzenberku, Jana Adolfa, Ferdinanda Viléma a Adama Františka ze Schwarzenberku, k lesu a lovu zvěře.

Annotation

The presented bachelor thesis deals with perception of the forest and the forest management on Schwarzenberg's dominion Třeboň and Hluboká nad Vltavou during the second half of 17th century and the beginning of 18th century. It directs on the profession of the people, who took care of the forest, and cared about the forest cover and wild animals. The bachelor thesis pays attention on the structure of the wild animals, which were to be found in the forest of the respective dominions. Author also deals with the hunting of vermin and utility animals. Wood extraction and subsequent sale of the wood is also considered in the work. The relation between the first nobles of the Schwarzenberg, Jan Adolf, Ferdinand, and Adam František Schwarzenberg, forest and hunting of the wild animals is also considered.

Obsah

I. Úvod	7
II. Schwarzenberkové	14
III. Šlechtický dvůr a lesní personál	20
IV. Schwarzenberský les.....	27
V. Zvěř ve schwarzenberských lesích.....	31
VI. Závěr.....	42
VII. Seznam použitých pramenů a literatury	45
VII. 1 Prameny	45
VII. 2 Literatura	45
VIII. Obrazové přílohy	49

I. Úvod

Les tvořil odjakživa nedílnou součást lidského života a významnou součást zemědělského hospodaření. Pracovalo v něm velké množství osob, ať už z řad lesního personálu, či poddaných při robotách. Péči o les se šlechtické rody na prahu novověku snažily o zvýšení příjmu peněz do vrchnostenské pokladny. Na některých velkostatech totiž zajišťovala vysoký příjem těžba a následný prodej dřeva.¹ Lesy se však využívaly také k loveckým kratochvílím, které sloužily jako zábava pro urozence. Les také obsahoval nejrůznější suroviny pro řemeslnou výrobu a tvořil neodmyslitelnou část zemědělského hospodaření.² Blízko k lesům měli obyvatelé vesnic, ve kterých žila většina obyvatel tehdejších Čech. Po lesích se již od středověku běžně pohybovaly stovky a tisíce lidí, kteří zde žili a pracovali, ať už trvale či sezónně.³ Tehdejší člověk se v lese mohl cítit jako doma.⁴ Ani v lesích Schwarzenberků to nemohlo být rozdílné. V lese pracoval početný lesní personál a poddaní měli povinnost vykonávat lesní roboty. Les vnímali jako jednu z částí zemědělského hospodaření a součást finančních příjmů a výdajů. Nepochybně byl les pro knížata ze Schwarzenberku rovněž zdrojem zábavy, především pro Adama Františka ze Schwarzenberku.

Předkládaná bakalářská práce se věnuje lesu a lesnímu hospodářství na schwarzenberských statech v Království českém za prvních knížat ze Schwarzenberku, Jana Adolfa (1615–1683) a Adama Františka ze Schwarzenberku (1680–1732). Cílem předkládané bakalářské práce je zachytit ideální způsob pečování o les v raném novověku na schwarzenberských panstvích Hluboká nad Vltavou a Třeboň, protože autorka bude v práci vycházet především z hospodářských instrukcí. Současně se bude zabývat profesní skladbou osob, které se o lesy na schwarzenberských panstvích staraly. Stranou pozornosti nezůstane ani péče o lesní porost a zvěř. V předkládané práci bude zmíněna také struktura zvěře v lese ve zkoumaném období. V neposlední řadě se autorka bude věnovat také těžbě a následnému prodeji dřeva.

Badatelský zájem o dějiny lesů, lesního hospodářství, lovu a lovectví je v domácí historiografii patrný již od přelomu 19. a 20. století. Právě v té době vzniklo

¹ Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, Hradec Králové 2011, s. 39.

² Jiří WOITSCH, *Les živitel – člověk strašpytel. Strach z lesa ve středověku a raném novověku*, *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 11, s. 30.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž, s. 31.

několik pozitivisticky koncipovaných prací od českého lesníka a historika Jana Evangelisty Chadta (Ševětínského).⁵ Ve svých knihách se pokusil na základě dochovaných pramenů synteticky rozebrat téměř všechny oblasti týkající se lesního hospodářství. Ačkoli některé části jeho děl obsahují pouze pramenné citace bez jakýchkoliv odkazů na archivní uložení a výpisky z literatury. Jeho práce představují ucelený pohled českého dějepiscectví na dějiny lesů. Navíc některé informace, které Jan Evangelista Chadt uvedl, nebyly dodnes v české historiografii blíže prozkoumány a rozpracovány.⁶

O základní přehled dějin českých lesů se v padesátých letech 20. století zasloužil historik Josef Nožička.⁷ I on se pokusil se podobně jako Jan Evangelista Chadt, o jakousi syntézu vývoje lesů od nejstarších dob až do první světové války. Na rozdíl od Jana Evangelisty Chadta Josef Nožička využil větší počet dochovaných archivních pramenů a předmětů hmotné kultury. Práce má nicméně spíše popisný charakter a z hlediska koncepce není tak přehledná jako Chadtovo dílo.

Většímu badatelskému zájmu se těšila myslivost, lov a lovecké zbraně.⁸ Z četných prací je třeba zmínit především dílo Jana Čabarta, který se pokusil podobným způsobem jako Josef Nožička v případě přehledu dějin lesů o dějiny myslivosti. Ovšem i on pouze popisně vylíčil informace obsažené v pramenech, bez jakéhokoliv kritického zkoumání a následně interpretace. Obdobným způsobem se pokusili vylíčit dějiny myslivosti také Jiří Andreska s Erikou Andreskovou.⁹ Ve svém díle zevrubně analyzovali hned několik oblastí myslivosti. Na prvním místě popsali péče o zvěř v proměnách času, dále lovecké puškařství, sokolnictví a čižbu. Kromě toho se zaměřili na chronologický přehled loveckých památek a zámečků. Toto rozsáhlé dílo tvoří základní práci pro studium myslivosti; má však encyklopedický charakter.

⁵ Jan Evangelista CHADT, *Dějiny lesů v Čechách*, Písek 1895; TÝŽ, *Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1913; TÝŽ, *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Louny 1908; TÝŽ, *Staré a památné stromy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1913; TÝŽ, *Lesničtí a lovečtí úředníci a služebníci v různých dobách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1907.

⁶ V české historiografii chybí především detailnější informace o lesním a loveckém personálu v raném novověku.

⁷ Josef NOŽIČKA, *Přehled vývoje našich lesů*, Praha 1957.

⁸ Jan ČABART, *Vývoj české myslivosti*, Praha 1958; Jiří HANÁK, *Historie českého puškařství a zdroje mysliveckých tradic*, Brno 2011.

⁹ Jiří ANDRESKA – Erika ANDRESKOVÁ, *Tisíc let myslivosti*, Vimperk 1993.

Dalším historikem, který se zabýval dějinami lovu, byl Jindřich Francek.¹⁰ Po heuristické stránce zahrnul do své práce nejrůznější císařská usnesení, instrukce a patenty z raného novověku, které se týkaly myslivosti, rybářství a také včelařství. V pojednání nechybí ani dějiny myslivosti v proměnách staletí. Ty však hrají spíše okrajovou roli. Jindřich Francek se ve své práci věnoval především pytláckým a loveckým příběhům, jež se udály například v lesích Pernštejnů, Valdštejnů a dalších šlechtických rodů. Loveckými zbraněmi se mimo jiné zabývala Lucie Letošníková.¹¹ Ve své práci se nesnažila o encyklopedický přehled zbraní, ale o orientační obraz situace ve výrobě a používání palné zbraně. Kniha je koncipována chronologicky od 16. století až po revoluční rok 1848.

Autorem, který jako jeden z prvních v českém dějepisectví přišel s novým koncepčním a metodologickým pohledem na les, je historik Jiří Woitsch. Ve svých pracích se snažil vyvrátit obecně zažitou teorii o strachu raně novověkého člověka z lesa, kterou badatelé ve svých dřívějších pracích opakovaně zmiňovali.¹² Práce Jiřího Woitsche jsou pro další bádání o tomto tématu mimořádně přínosné, neboť vytvořil odlišný pohled na vnímání lesa. Metodologicky využíval ve svých studiích historickou antropologii. Jiří Woitsch se zabýval především lesními řemesly, díky kterým následně popřel tezi o strachu člověka z lesa.¹³ Ve svých studiích o lesních řemeslech pojednával dále o efektivnosti řemesel, které se kompozicí blížily k dnešním průmyslově vyráběným sloučeninám.

Lesem a lovem se ve spojení s rodem Schwarzenberků těšil badatelskému zájmu pouze Adam František ze Schwarzenberku. V tomto ohledu důležité práce pocházejí z pera historika Jana Ivanegy.¹⁴ Ve svých pojednáních se věnoval dějinám a architektonickému vývoji loveckého zámku Ohrada a schwarzenberským sídlům na panství Hluboká. Nechybí zde ani informace o významu lovu v očích Adama Františka

¹⁰ Jindřich FRANCEK, *Lovecká vášeň v proměnách staletí*, Praha 2008.

¹¹ Lucie LETOŠNÍKOVÁ, *Lovecké zbraně v Čechách*, Praha 1980.

¹² J. WOITSCH, *Člověk a les v dějinách. Ambiciózní teorie versus realita*, in: Lucie STORCHOVÁ (ed.), *Conditio humana – konstanta (č) i historická proměnná? koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007, s. 173–186; TÝŽ, *Les živitel, člověk strašpytel. Strach z lesa ve středověku a raném novověku*, *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 11, s. 30–33. *O strachu člověka z lesa především Jean DELUMEAU, Strach na Západě ve 14. – 18. století*. Praha 1997.

¹³ J. WOITSCH, *Lesní řemesla a vývoj technologie chemického zpracování dřeva v raném novověku*, *Dějiny věd a techniky* 44, 2011, č. 3, s. 165–181; TÝŽ, *Zapomenutá potaš*, Praha 2003.

¹⁴ Jan IVANEGA, *Hluboká. Lovecký zámek Ohrada a schwarzenberská sídla na panství Hluboká nad Vltavou*, Praha 2014; TÝŽ, *Lovecký zámek Ohrada*, Praha 2014; TÝŽ, *Lovecká smečka Adama Františka ze Schwarzenberku*, *Prameny a studie* 48, 2012, s. 131–144; TÝŽ, *Barokní inventář sbírky loveckých zbraní Adama Františka ze Schwarzenbergu*, *Výběr* 51, 2014, č. 2, s. 113–117.

ze Schwarzenberku a (ne)každodenním životě na panství Hluboká nad Vltavou, včetně příběhů loveckých kratochvílí. Jan Ivanega pro své práce využil velké množství pramenů. Metodologicky vycházel především z kulturně-historicky pojatých dějin umění, dějin každodennosti a historické antropologie. Zvláštní pozornost v práci věnoval smečce loveckých psů, která plnila reprezentační funkci knížete ze Schwarzenberku.

Se schwarzenberskou loveckou smečkou psů úzce souvisejí také obrazy od malíře Jana Jiřího Hamiltona pro knížete Adama Františka ze Schwarzenberku. Ty podrobila kulturně historickému zkoumání historička Ludmila Ourodová – Hronková.¹⁵ Ve svém díle se pokusila vsadit tvorbu tohoto malíře do širších evropských souvislostí a do kontextu děl jeho otce a bratrů. Kromě toho se věnovala okolnostem vzniku obrazů na schwarzenberských panstvích, kde tvořily reprezentační funkci. Nejnovější prací, která se zabývá schwarzenberským lovem na panství Hluboká, je kniha od Bohuslava Petra.¹⁶ Kniha je psána spíše populárně naučným stylem a postrádá jakoukoliv práci s prameny. Obsahuje pouze opis a překlad zřizovací listiny Schwarzenberského loveckého bratrstva a soupis jeho členů, chybí zde však zařazení těchto pramenů do kulturně historických souvislostí.

Pro předkládanou práci byla důležitá pojednání, která se týkala schwarzenberské správy. Tímto tématem se zabýval historik Pavel Matlas.¹⁷ Čerpal z konceptu sociální disciplinace. Ačkoli se v práci zabýval spíše soudnictvím schwarzenberských poddaných, nenechal stranou pozornosti přehled o vrchnostenské správě u rodu Schwarzenberků, Schwarzenberským úřednictvem se zabýval také Raimund Paleczek. Ve své studii se však věnoval spíše 18. a 19. století.¹⁸ V několika dalších pracích se

¹⁵ Ludmila OURODOVÁ-HRONKOVÁ, Johann Georg de Hamilton (1672–1737), České Budějovice 2015. TÁŽ, Johann Georg de Hamilton ve službách Adama Františka ze Schwarzenbergu, in: Martin GAŽI (ed.), Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 229 – 250.

¹⁶ Bohuslav PETR – Václav RAMEŠ – Jindřich PETR – Schwarzenberské lovecké bratrstvo. Myslivecké bratrstvo sv. Eustacha v Hluboké nad Vltavou, Praha 2013.

¹⁷ Pavel MATLAS, Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. – 18. století, Praha 2011.

¹⁸ Raimund PALECZEK, Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století, in: M. GAŽI (ed.) Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 37–46.

zabýval rovněž příchodem Schwarzenberků do Čech.¹⁹ V nich vylíčil dějiny rodu od jejich počátku až do příchodu Jana Adolfa do českých zemí.

K zaplnění „bílého místa“ v české historiografii by měla přispět také překládaná kvalifikační práce. Její heuristické ukotvení spočívá zejména v souboru doposud nevyužitých písemných pramenů uložených ve Státním oblastním archivu v Třeboni, Velkostatku Hluboká. Autorka bude vycházet především z knížecích nařízení adresovaných schwarzenberskému lesnímu personálu a nařízeních o lesích a honitbě. Ty obsahují zevrubně informace ohledně hospodářství na určitém panství.²⁰ Je v nich uvedeno, jak měla vypadat práce v konkrétním odvětví a jakým způsobem měl schwarzenberský personál správně postupovat při své činnosti. Díky tomu obsahují informace o organizaci správy velkostatku v určité dějinné epoše.

Hospodářské instrukce mají nicméně také své nedostatky. Zcela v nich chybí jakékoliv číselné informace. Z toho důvodu nelze zjistit, jaké příjmy a výdaje tvořily nedílnou součást lesní hospodářství na panství. Rovněž postrádají zprávy, které se týkají skutečného fungování konkrétního odvětví. Obsahují pouze ideální postup a pečování o daný obor. Postrádají nicméně informace, zda se skutečně tak v hospodaření postupovalo.

Autorka v předkládané bakalářské práci vycházela především ze dvou instrukcí. První z nich, obsáhlejší, vydal Jan Adolf ze Schwarzenberku v roce 1663. Určena byla pro lesmistra panství Třeboň a Hluboká nad Vltavou, která měli Schwarzenberkové v držení od šedesátých let 17. století. Mimo jiné obsahuje vymezení povinností pro podřízený lesní personál. Zmiňovaná instrukce je strukturovaná do několika desítek bodů. Její vydání mělo za cíl zavést jakýsi řád a systematizaci ve způsobu hospodaření v lese.

Druhou instrukci, ze které autorka čerpala informace, vydal Adam František ze Schwarzenberku v roce 1710. Oproti výše zmiňované instrukci není tak obsáhlá a obsahuje pouze informace týkající se zvěře a lovu, neboť byla věnována lovmistrovi panství. Jan Adolf ze Schwarzenberku ve své instrukci již zmínil všechna podstatná

¹⁹ R. PALECZEK, O začátcích „království Schwarzenberg“ v jižních Čechách. 350 let od příchodu Schwarzenbergů na Třeboň, *Archivum Trebonense* 12, 2011, s. 283–304; TÝŽ, 350 let Schwarzenbergů v Čechách, *Obnovená tradice* 31, 2005, s. 23–27.

²⁰ Hospodářskými instrukcemi se zabývali především Josef KALOUSEK a Václav ČERNÝ; V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce: přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.-XIX. století*, Praha 1930; J. KALOUSEK, *Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698*, Praha 1906; TÝŽ, *Řády selské a instrukce hospodářské 1968 – 1780*, Praha 1908.

nařízení, a proto nebylo nutné, aby druhá zmiňovaná instrukce byla obdobně rozsáhlá. Adam František ve své instrukci spíše upřesnil již dané informace. Instrukce ve své podstatě se věnují více lesní zvěři než lesnímu porostu. Pro rozšíření a potvrzení informací vycházejících z obou instrukcí autorka využila korespondenci, která byla adresována zejména hejtmanu panství.

V první části bakalářské práce se autorka bude chronologicky věnovat dějinám rodu Schwarzenberků od jejich počátku až do úmrtí Adama Františka ze Schwarzenberku roku 1732. Neopomene ani postupné rozšiřování schwarzenberských statků. Především se zaměří na postupné rozšiřování panství v Království českém, neboť právě panství Hluboká nad Vltavou a Třeboň budou jedním z hlavních předmětů autorčina bádání.

Ve druhé části kvalifikační práce se autorka bude zabývat šlechtickým dvorem a následně personálem. Nastíní jeho fungování v raném novověku a strukturu osob, které na šlechtických dvorech působily.²¹ Pozornost bude věnovat především šlechtickému velkostatku a vrchnostenským úředníkům, zejména kompetenci jednotlivých úředníků. Při rekonstrukci struktury lesního personálu se zaměří na nástin určité hierarchie mezi nimi, a především na povinnosti, které měli v lese za úkol vykonávat. Tato část bude obsahovat rovněž informace týkající se schwarzenberského mysliveckého bratrstva svatého Eustacha v Hluboké nad Vltavou, neboť šlo o důležitý spolek, který se vytvořil na schwarzenberském panství z důvodu sdružování myslivců.²²

Třetí část předkládané bakalářské práce se bude věnovat lesnímu porostu. Autorka se zaměří na význam lesa v očích raně novověkého člověka. Pozornost bude především věnována především těžbě a následnému prodeji dřeva na schwarzenberských panstvích. Stranou pozornosti nezůstanou ani krádeže dřeva, ke kterým často docházelo. Autorka rovněž nastíní strukturu lesa z hlediska flory, která na panstvích byla.

²¹ O šlechtických dvorech ve zkoumaném období zejména: Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002; V. BŮŽEK, *Společnost aristokratických dvorů v českých zemích (1550–1740)*, Jihočeský sborník historický 64, 1995, s. 196–206.; Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500 – 1700)*, Praha 2004. Z novějších prací Jiří KUBEŠ, *Die Dienerschaft der Aristokraten in den böhmischen Ländern in den Jahren 1550–1750*, in: Anna FUNDÁRKOVÁ – István FAZEKAS (edd.), *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16. – 17. Jahrhundert*, Wien 2013, s. 273–299.

²² O mysliveckém bratrstvu zejména B. PETR – V. RAMEŠ – J. PETR – *Schwarzenberské lovecké bratrstvo. Myslivecké bratrstvo sv. Eustacha v Hluboké nad Vltavou*, Praha 2013.

Čtvrtá a zároveň nejobsáhlejší část předkládané práce se bude zabývat lesní faunou. Nejprve bude popsána situace v českých zemích na prahu novověku. Autorka se zaměří na zacházení se škodnou i užitkovou zvěří a následně způsobům lovu. Pozornost bude věnována také nařízením, které byly vydány v průběhu 17. století císaři Ferdinandem III. a Leopoldem I. pro české země. U zvěře bude zkoumat způsob hubení škodné zvěře a následnému zamezení jejímu rozmnožení. U užitkové zvěře se autorka zaměří na snahy vrchnosti o její nárůst a ochranu. Autorka rovněž uvede počet kusů škodné zvěře, která byla na schwarzenberských statcích ulovena. Vysoká čísla zvěře bude znázorňovat úspěšnost v hubení škodné zvěře ve zkoumaném období. Stranou pozornosti nezůstane stavba loveckého zámku Ohrada, která dokládá význam lovu pro knížete Adama Františka ze Schwarzenberku. Důležitá je i lovecká smečka, kterou kníže na panství Hluboká nad Vltavou systematicky budoval v rámci reprezentační strategie.

Z metodologického hlediska autorka využívá některá teoretická východiska environmentálních dějin²³ a historické antropologie.²⁴ Zaměří se na vztah příslušníků rodu Schwarzenberků k lesu v raném novověku. V této problematice nebude opomenuto již dobové rozdělení zvěře na škodnou a užitkovou. V předkládané práci tak bude zmíněn vztah mezi ní a raně novověkým šlechticem. Autorka bude dále zkoumat i následné způsoby zacházení se zvěří, které bylo ovlivněno myšlením člověka předmoderní doby. Protože autorka vychází zejména z hospodářských instrukcí pro lesní personál, je ve velké míře patrné, jak měl šlechtic v úmyslu zacházet s určitým druhem zvěře ve zkoumaném období.

²³ Environmentální dějiny jsou relativně mladým a interdisciplinárním oborem, který propojuje historii, geografii, geologii a další vědy. Vědním oborem se staly na počátku sedmdesátých let 20. století ve Spojených státech amerických. Více o environmentálních dějinách Johnson Donald HUGHES, *What is environmental history?*, Cambridge 2006. Z českých historiků se environmentálními dějinami zabývá od devadesátých let 20. století především Leoš JELEČEK. L. JELEČEK, *Zemědělství a půdní fond v Čechách ve druhé polovině 19. století*, Praha 1985.; TÝŽ (edd.), *Dealing with Diversity: 2nd international conference of the European society for environmental history Prague 2003*, Praha 2003.

²⁴ Richard van DÜLMAN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

II. Schwarzenberkové

Šlechtický rod Schwarzenberků pocházel z Dolních Frank. Předkové rodu zprvu odvozovali svůj název od tvrze Seinsheim, která byla prvním schwarzenberským sídlem ve 12. století.²⁵ První doložená zmínka pochází z roku 1155, kdy bezdětný rytíř Eberhard Eispert ze Seinsheimu připsal svůj majetek klášteru Michelsberg v Bambergu.²⁶ Za praotce rytířského rodu ze Seinsheimu je považován jeho otec Konrád.²⁷ Za dalšího člena je pokládán Siegfrid ze Seinsheimu, synovec Eisperta, který je uveden na listině císaře Fridricha Barbarossy z roku 1172.²⁸

Za pomyslného zakladatele rodu je však pokládán Erkinger ze Seinsheimu a na Schwarzenbergu (1362-1437), který mezi léty 1405-1411 zakoupil hrad a panství Schwarzenberg.²⁹ Erkinger se účastnil bojů proti husitům a poskytoval finanční podporu králi Zikmundovi během křížáckých výprav.³⁰ Za tuto pomoc získal do dočasného užívání hrady a města Točnick, Žebrák, Žatec, Kadaň, Beroun a dvůr v Libanicích.³¹ V roce 1429 byl povýšen do říšského panského stavu.³² Po jeho smrti došlo k rozdělení rodu na dvě větve - stefansberskou a hohenlandsberskou.³³ Erkingerův pravnuk Wilhelm (1486–1541) vynechal původní rodové jméno a začal užívat pouze titul ze Schwarzenbergu.³⁴ Všichni členové Schwarzenberků, kteří žili později v Čechách, příslušeli právě ke stefansberské rodové větvi.

Jedním z nejvýznamnějších představitelů stefansberské rodové větve byl válečník a vojevůdce Adolf ze Schwarzenberku (1551–1600). Roku 1594 se zúčastnil jako nejvyšší císařský velitel tažení proti Turkům do Uher.³⁵ Vyznamenal se při dobývání Ostrihomi. Ovšem k jeho největším úspěchům patřilo dobytí turecké pevnosti Ráb roku 1598.³⁶ Tím pomohl ochránit západní Evropu od dalších tureckých vpádů. Za tento čin ho císař Rudolf II. roku 1599 na Pražském hradě slavnostně pasoval na rytíře a

²⁵ J. ZÁLOHA, O původu Schwarzenberků, *Obnovená tradice* 12, 2001, s. 56.

²⁶ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů v Čechách, s. 23.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 3.

²⁹ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 23.

³⁰ Tamtéž.

³¹ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 4.

³² R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 23.

³³ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 4.

³⁴ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 23.

³⁵ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 10.

³⁶ Tamtéž.

povýšil jej do stavu říšských hrabat.³⁷ Rovněž mu rozšířil znak o symbol uťaté Turkovy hlavy.³⁸ V roce 1600 se postavil proti vzbouřeným francouzským a valonským žoldnérům, kteří se chtěli vzdát Turkům.³⁹ Při zásahu však přišel zbloudilou kulkou o život.

Z manželství Adolfa ze Schwarzenberku zanechal s Markétou Wolfovou z Metternichu se narodil jediný syn Adam (1583–1641). Ten bojoval po vzoru otce proti Turkům. Za to získal od francouzského krále řád svatého Michala. Od roku 1610 zastával úřad tajného komorního rady braniborského kurfiřta.⁴⁰ V roce 1613 nastoupil nový kurfiřt Jiří Vilém, kterému se Adam stal poradcem a nejbližším důvěrníkem.⁴¹ Od roku 1619 působil jako prezident tajné rady a nejvyšší komorník.⁴² V roce 1625 se nechal zvolit za velmistra řádu johanitů v Braniborské marce.⁴³ Nepříznivý vývoj války způsobil politický pád hraběte.⁴⁴ Po smrti Jiřího Viléma nastoupil v roce 1640 na místo kurfiřta Bedřich Vilém, přičemž Adam ze Schwarzenberku upadl jeho v nemilost.⁴⁵ Byl mu zabaven majetek, který se rodu vrátil až za Jana Adolfa.⁴⁶ Adam ze Schwarzenberku zemřel v roce 1641 ve Spandau.⁴⁷ Z manželství s Markétou z Pallantu měl syny Františka Hartrada (1614–1636) a Jana Adolfa (1615–1683).⁴⁸

Jan Adolf I. ze Schwarzenberku, druhorozený syn Adama ze Schwarzenberku, se narodil 20. září 1615 ve Weibelskirchenu.⁴⁹ Děťství strávil zprvu se svým bratrem u své babičky Magdaleny z Reiffenberku, později na studiích na Královské akademii v Paříži. V Paříži měli nejen přístup ke královskému dvoru, ale mohli se stýkat také s kardinálem de Richelieu.⁵⁰ V letech 1631 až 1637 cestoval s jeho starším bratrem po

³⁷ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 10.

³⁸ J. ZÁLOHA, Stručné dějiny, s. 2.

³⁹ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 10.

⁴⁰ Tamtéž, s. 11.

⁴¹ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 23.

⁴² Rostislav SMÍŠEK, Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I., České Budějovice 2009, s. 105.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 24.

⁴⁵ J. ZÁLOHA, Stručné dějiny, s. 2.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ R. SMÍŠEK, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 105.

⁴⁸ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 11.

⁴⁹ Tamtéž, s. 12.

⁵⁰ Tamtéž.

Apeninském poloostrově, Francii a Nizozemí.⁵¹ Při návratu do vlasti starší bratr zemřel a Jan Adolf se tak stal jediným nástupcem Schwarzenberků.⁵²

Jan Adolf pracoval od roku 1637 u císaře, kde působil zprvu jako komorník.⁵³ V roce 1640 se stal císařským říšským dvorním radou.⁵⁴ Roku 1645 vstoupil do služeb arciknížete Leopolda Viléma, bratra císaře Ferdinanda III., u něhož zastával úřad nejvyššího komorníka.⁵⁵ Jan Adolf doprovázel arciknížete do Bruselu, kde byl jeho nejbližším důvěrníkem a poradcem.⁵⁶ Roku 1650 udělil španělský král Filip IV. Janu Adolfovi Řád zlatého rouna.⁵⁷ Od roku 1670 působil jako prezident říšské dvorské rady.⁵⁸ Téhož roku byl Jan Adolf ze Schwarzenberku povýšen také do knížecího stavu. Tato hodnost následně příslušela pouze nejstaršímu synovi.⁵⁹ Roku 1671 obdržel právo velkého palatinátu, což byla výsada, která mu mimo jiné dovoľovala razit vlastní mince a povyšovat osoby do šlechtického stavu.⁶⁰

Jan Adolf I. ze Schwarzenberku byl zakladatelem rodové državy v Čechách. V roce 1651 Leopold Vilém upsal Třeboň Janu Adolfovi za finanční půjčku a zajistil mu tak roční důchod z výnosů panství.⁶¹ Zprvu z toho neplynul žádný užitek, neboť Janu Adolfovi scházel český inkolát. Ten mu císař udělil 25. dubna 1654.⁶² Roku 1658 získal další panství, Křivoklát, Krušovice.⁶³ Trvale se v Čechách usadil až na jaře 1660, kdy mu arcikníže Leopold Vilém postoupil jako náhradu za finanční půjčky a diplomatické služby třeboňské panství.⁶⁴ Jan Adolf poprvé zavítal na svůj nový majetek 25. listopadu 1661, poté co odkoupil od hraběte Baltazara Marradase panství Hluboká nad Vltavou.⁶⁵ Kníže dále postupně v šedesátých a sedmdesátých letech 17. století

⁵¹ Stefan SIENELL, Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2001, s. 85.

⁵² A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 12.

⁵³ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 24.

⁵⁴ R. SMÍŠEK, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 106.

⁵⁵ Jean BERENGER, Deník Jana Adolfa ze Schwarzenberku, in: V. BŮŽEK (ed.), Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, České Budějovice 2009, s. 43.

⁵⁶ R. PALECZEK, 350 let Schwarzenbergů, s. 24.

⁵⁷ R. SMÍŠEK, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 106.

⁵⁸ Tamtéž, s. 107.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ S. SIENELL, Die Geheime Konferenz, s. 87.

⁶¹ R. PALECZEK, O začátcích „království Schwarzenberg“, s. 284.

⁶² Tamtéž.

⁶³ J. ZÁLOHA, Stručné dějiny, s. 3.

⁶⁴ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 14.

⁶⁵ R. PALECZEK, O začátcích „království Schwarzenberg“, s. 285.

zakoupil další majetek, panství Mšec, statky Radomilice, Bzí, Branovice, Žimutice.⁶⁶ Navíc plánoval přikoupení panství v Dolním Rakousku podél silnice Vídeň – Třeboň, což se mu ovšem nepodařilo.⁶⁷

Jan Adolf ze Schwarzenberku zemřel 26. května 1683 na zámku v Laxenburku.⁶⁸ Z manželství s Marií Justinou ze Starhemberku se mu narodilo sedm dětí.⁶⁹ Rodiče však přežil pouze syn Ferdinand a dcera Marie Arnoštka, která se roku 1666 provdala za knížete Jana Kristiána I. z Eggenberku.⁷⁰ Když rod Eggenberků vymřel v roce 1717, přešly jejich statky do správy Schwarzenberků. Nástupcem Jana Adolfa ze Schwarzenberku se tak stal jeho syn Ferdinand (1652–1703).⁷¹ Narodil se v Bruselu během tamního otcova působení na dvoře arciknížete Leopolda Viléma. Absolvoval kavalírskou cestu po západní Evropě, procestoval Francii a Apeninském poloostrově.⁷² Stejně jako otec našel uplatnění u císařského dvora. V roce 1675 se stal členem zemské vlády v Dolních Rakousích, o dva roky později říšským dvorním radou.⁷³ Dalším kariéřním úspěchem byl získání úřadu nejvyššího štolmistra ovdovělé císařovny Eleonory z Mantovy, vdovou po Ferdinandovi III.⁷⁴ Tuto službu vykonával až do roku 1683.⁷⁵

Ferdinand se vyznamenal v letech 1679 až 1680, kdy Vídeň sužoval zhoubný mor.⁷⁶ Stal se členem komise, která měla za úkol se vypořádat s morovou nákazou. Ferdinand zůstal ve Vídni a velkou měrou se zasloužil o úplné potlačení epidemie.⁷⁷ Neméně se vyznamenal při tureckém obléhání Vídně roku 1683, kdy poskytl obrovskou finanční pomoc na vyzbrojení vojska.⁷⁸ V letech 1685 až 1693 zastával úřad nejvyššího dvorského maršálka. Od roku 1692 byl nejvyšším hofmistrem císařovny Eleonory Magdaleny Falcko-Neuburské, která byla třetí manželkou Leopolda I.⁷⁹ V tomto úřadě zůstal až do své smrti.⁸⁰

⁶⁶ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*, s. 3.

⁶⁷ R. PALECZEK, *O začátcích „království Schwarzenberg“*, s. 286.

⁶⁸ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 107.

⁶⁹ A. MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, s. 16.

⁷⁰ *Tamtéž*.

⁷¹ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*, s. 3.

⁷² A. KUBÍKOVÁ, *Ferdinand ze Schwarzenberku - 300 let od úmrtí, Obnovená Tradice 14, 2003*, s. 30.

⁷³ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 108.

⁷⁴ A. KUBÍKOVÁ, *Ferdinand ze Schwarzenberku*, s. 30.

⁷⁵ *Tamtéž*.

⁷⁶ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 108.

⁷⁷ *Tamtéž*.

⁷⁸ A. KUBÍKOVÁ, *Ferdinand ze Schwarzenberku*, s. 30.

⁷⁹ *Tamtéž*.

⁸⁰ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 108.

Ferdinand ze Schwarzenberku během svého života podstatně rozšířil rodový majetek jak v Čechách, tak i v Římsko-německé říši.⁸¹ Z manželství s hraběnkou Marií Annou ze Sulzu připadlo Schwarzenberkům hrabství Sulz s landkrabstvím Kletgau a někdejší majetkem pánů z Brandisu.⁸² Rozšíření rodového majetku se promítlo i do změny schwarzenberského erbu, kam se přidaly symboly těchto švábských panství.⁸³ Ferdinand dále nakoupil statky Jinonice, Čejkovice, Křenovice, Postoloprty, Vlč, Drahonice a Přečín.⁸⁴

Ferdinand se zapsal významně do historie Schwarzenberků nejen rozšířením rodového majetku, ale i svou poslední vůlí z roku 1703.⁸⁵ V ní určil, aby se v případě dosažení dospělosti dvou synů v jedné generaci rozdělil rod na dvě větve.⁸⁶ Tím chtěl předejít případnému vymření rodu. Toto rozdělení rodu na dvě linie se uskutečnilo až roku 1802.⁸⁷ Po smrti knížete Ferdinanda se vlády ujal jeho syn Adam František ze Schwarzenberku (1680–1732), který se narodil v roce 1680 v Linci.⁸⁸ Po studiích v Praze absolvoval tradiční kavalírskou cestu po Francii a Apeninském poloostrově. V roce 1694 se stal komorníkem římského krále Josefa I.⁸⁹ O šest let později následovalo jmenování říšským dvorním radou. Po smrti Josefa I. byl od roku 1711 nejvyšším maršálkem Karla VI.⁹⁰ Císař ho následujícího roku, během své korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem, vyznamenal udělením Řádu zlatého rouna za výborné služby.⁹¹ O dva roky později se stal dvorním radou.⁹² Roku 1722 byl jmenován nejvyšším štolmistrem.⁹³

Adam František, stejně jako jeho předci, rozšiřoval rodový majetek. V roce 1719 převzal dědictví po Marii Arnošce z Eggenberku, které zahrnovalo panství Český Krumlov, Netolice, Volary, Vimperk, Orlík a Chýnov.⁹⁴ U příležitosti korunovace Karla VI. na českého krále v roce 1723 bylo eggenberské dědictví z roku 1719 povýšeno na

⁸¹ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*, s. 3.

⁸² A. KUBÍKOVÁ, *Ferdinand*, s. 30.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*, s. 4.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ A. KUBÍKOVÁ, *Ferdinand ze Schwarzenberku*, s. 31.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ A. MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, s. 20.

⁸⁹ R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 108.

⁹⁰ Tamtéž, s. 109.

⁹¹ J. IVANEGA, *Ohrada*, s. 21.

⁹² R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra*, s. 109.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*, s. 4.

knížectví s titulem vévodství.⁹⁵ Od této chvíle se tak držitelé panství Český Krumlov z rodu Schwarzenberků nazývali vévody krumlovskými.⁹⁶ V roce 1701 vstoupil Adam František do manželského svazku s Eleonorou Amálií, dcerou Ferdinanda Augusta z Lobkovic.⁹⁷ Manželství bylo dlouho bezdětné, až se roku 1706 narodila dcera Marie Anna.⁹⁸ Mužského potomka se dočkal až v roce 1722, kdy se manželům narodil Josef Adam.⁹⁹

Adam František ze Schwarzenberku se zajímal o hospodářství či umění.¹⁰⁰ Z jeho podnětu vznikla řada pozoruhodných staveb na schwarzenberských panstvích v Čechách, Rakousích i Středních Frankách.¹⁰¹ Pozornost věnoval chovu koní, hornictví a železářství. Zvláštní péči však věnoval lesům, které označil za nejkrásnější skvost celého Království českého.¹⁰² Lovy se mu staly osudnými, neboť byl roku 1732 postřelen císařem Karlem VI. během lovu v Brandýse nad Labem. Na následky této nešťastné nehody zemřel.¹⁰³

⁹⁵ J. IVANEGA, Ohrada, s. 21.

⁹⁶ J. ZÁLOHA, Stručné dějiny, s. 4.

⁹⁷ A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 21.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ J. IVANEGA, Ohrada, s. 21.

¹⁰⁰ J. ZÁLOHA, Stručné dějiny, s. 4.

¹⁰¹ J. IVANEGA, Ohrada, s. 23.

¹⁰² A. MARKUS, Rod knížat ze Schwarzenberku, s. 23.

¹⁰³ R. SMÍŠEK, Císařský dvůr a dvorská kariéra, s. 109.

III. Šlechtický dvůr a lesní personál

Urozené jedince obklopovalo na jejich sídlech různé množství osob, které tvořily šlechtický dvůr. V české historické vědě se pod termínem dvůr myslí početná a různým způsobem vnitřně členěná, neuzavřená skupina osob pobývajících v blízkosti šlechtice.¹⁰⁴ Protože ke dvoru patřili vždy určití lidé, šlechtický dvůr vznikl jako sociální instituce.¹⁰⁵ Každý urozenec si navíc utvářel dvůr podle svých představ. V počtu dvorských osob, jejich složení a funkci se odrážela šlechticova politická činnost.¹⁰⁶ Dvory vznikaly z důvodu úsilí urozeného jedince o vytvoření jediného ústředního centra správy dominií, které by se zároveň stalo střediskem politického, náboženského a kulturního života.¹⁰⁷ Osoby, které patřily ke šlechtickému dvoru, dostávaly za své služby odměnu ve formě peněžního služného a deputátu.¹⁰⁸

Česká historická věda prozatím rozděluje personál šlechtického dvora v 17. a první polovině 18. století do tří skupin.¹⁰⁹ Do první patřily osoby, které měly za úkol pečovat o velmožovu domácnost a zajišťoval jeho každodenní potřeby.¹¹⁰ Tito služebníci tvořili z hlediska reprezentace nejvýznamnější skupinu, neboť se neustále pohybovali ve šlechticově blízkosti. V tomto rámci šlechtického služebnictva se postupně konstituovaly čtyři základní správně-organizační úseky – kuchyně, komora, stáj a kancelář.¹¹¹ Velikost a složení dvora záviselo na společenském postavení šlechtice. Čím vyšší byla pozice urozence v zemských úřadech, tím rozsáhlejší a reprezentativnější byl jeho dvůr.¹¹²

Další skupina personálu šlechtického dvora se vázala ke konkrétní rezidenci šlechtice.¹¹³ Tito služebníci se starali o hospodářský chod sídel, panství nebo dominia a

¹⁰⁴ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených: šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002, s. 195.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 196.

¹⁰⁷ V. BŮŽEK, *Společnost aristokratických dvorů v českých zemích (1550–1740)*, Jihočeský sborník historický 64, 1995, s. 196.

¹⁰⁸ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 238.

¹⁰⁹ J. KUBEŠ, *Die Dienerschaft der Aristokraten*, s. 287.

¹¹⁰ R. SMÍŠEK, *Hrabě Jan Adam Questenberk a proměny jeho dvora v první polovině 18. století*, in: J. Hrdlička – P. Král (edd.), *Studentská vědecká konference HISTORIE 2000, České Budějovice 2001*, s. 126.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² J. KUBEŠ, *Die Dienerschaft der Aristokraten*, s. 287.

¹¹³ Tamtéž, s. 289.

jeho byrokratizovanou správu.¹¹⁴ Jejich přítomnost nebyla pro zajištění základních potřeb domácnosti šlechtice nezbytně důležitá.¹¹⁵ Do třetí skupiny náležel virtuální dvůr. Tuto část dvora tvořili služebníci, kteří se trvale nezdržovali v okolí šlechtice, ale formálně patřili k jeho dvoru. Po splnění stanoveného úkolu dvůr zpravidla opustili. Byli to zvláště umělci a agenti.¹¹⁶

Základním zdrojem příjmů barokní šlechty byl velkostatek.¹¹⁷ Velmož přenechával starost o své državy úředníkům, kteří ho pravidelně informovali o hospodářských a finančních poměrech. V případě, že příliv peněz začal slábnout, započal se o chod hospodářství více starat sám velmož. Ten poté vydával pro své úředníky instrukce, které měly vést k následnému zvýšení příjmů a omezení nákladů. Nejvíce peněz do pokladny získával z výroby a prodeje piva. Dalším vysoce výnosným odvětvím zůstalo až do poloviny 18. století rybníkářství. Na některých velkostatecích zajišťovala vysoký příjem těžba a prodej dřeva.¹¹⁸

Pomyslný vrchol schwarzenberské správní hierarchie představovala dvorská kancelář, která měla nejvyšší exekutivní pravomoc nad veškerým pozemkovým vlastnictvím tohoto rodu.¹¹⁹ V čele dvorské kanceláře stál kancelářský správce, od roku 1706 kancelářský ředitel. Zodpovídal za dohled nad politickými, hospodářskými a právními záležitostmi všech schwarzenberských držav. Nižší stupeň schwarzenberské administrativní hierarchie tvořili vrchní hejtmani.¹²⁰ O jednotlivá panství se staral hejtman. Hejtman se pečoval o chod lesního hospodářství. Lesní úředníci byli podřízeni lovcímu úřadu v Českém Krumlově.¹²¹ V čele této správní instituce stál lovcí. Pod něj spadaly další lesní úřady, které vedli nadmyslivci nebo lesmistři.¹²² Lesmistřům byli podřízeni myslivci: polní, sokoláři, oborníci, bobrovníci, polesní.¹²³ Těm se přidělovali mládenci a hajní.¹²⁴ Lov byl svěřen myslivcům, kteří se však obyčejně nemohli rovnat k úředníkům.¹²⁵

¹¹⁴ R. SMÍŠEK, Hrabě Jan Adam Questenberk, s. 126.

¹¹⁵ P. MAŤA, Svět české aristokracie, s. 241.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ A. VALENTA, Lesk a bída barokní aristokracie, Hradec Králové 2011, s. 38.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 39.

¹¹⁹ P. MATLAS, Shovívavá vrchnost, s. 108.

¹²⁰ Tamtéž, s. 109.

¹²¹ R. PALECZEK, Mezi tradicemi a modernizací, s. 39.

¹²² Tamtéž.

¹²³ J. E. CHADT, Dějiny lesů, s. 138.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ V. ČERNÝ, Hospodářské instrukce, s. 41.

Rozsah správy a kompetence jednotlivých úředníků souvisely se základními funkcemi panství.¹²⁶ Hlavním požadavkem vrchnosti na vrchnostenské úředníky byla naprostá poctivost. Bylo zakázáno úplatkářství, úředníci se měli spokojit pouze s platem, který jim byl smlouvou vyměřen.¹²⁷ V případě, že se vrchnost chtěla zabezpečit proti škodám ze strany úředníků, žádala od nich složení kauce během přijímání do služby. Z této kauce byly případné škody následně uhrazeny.¹²⁸ Kromě poctivosti byly nutné pro hospodářské úředníky i jisté kancelářské a hospodářské znalosti a dovednosti. Důležitá byla především praxe v oboru.¹²⁹

Hlavními vrchnostenskými úředníky v Čechách u Schwarzenberků byli dva vrchní hejtmani.¹³⁰ Jejich hlavní náplň práce spočívala v kontrole podřízených patrimoniálních úřadů.¹³¹ Ta spočívala v pravidelné osobní vizitaci panství, zda se hospodařilo podle daných instrukcí.¹³² Dále vrchní hejtmani kontrolovali finanční situaci na panství. V důsledku toho hledali nové zdroje příjmů a snažili se omezit zbytečné výdaje.¹³³ Rovněž zprostředkovali písemnou korespondenci mezi panskými hejtmany a dvorskou kanceláří a vyhodnocovali výroční hospodářské zprávy.¹³⁴ Schwarzenberkové dosazovali do tohoto úřadu úředníky, kteří měli s českým prostředím osobně delší praktické zkušenosti.¹³⁵ Dalším kritériem bylo ovládnutí obou zemských jazyků a znalost místních správních i právních zvyklostí.¹³⁶ Protože vrchní hejtmani pobývali v blízkosti pána, byly instrukce pro tohoto úředníka stručnější než pro ostatní personál.¹³⁷

Významnou úlohu zastával hejtman, který se staral o jednotlivá panství.¹³⁸ Hejtman kromě řízení správních a hospodářských záležitostí také vedl agendu politickou.¹³⁹ Nedílnou součástí jeho povinností tvořil dozor nad dodržováním

¹²⁶ Emanuel JANOUŠEK, *Historický vývoj produktivity práce v zemědělství v období pobělohorském*, Praha 1967, s. 105.

¹²⁷ V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 46.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž, s. 47.

¹³⁰ R. PALECZEK, *Mezi tradicemi a modernizací*, s. 39.

¹³¹ P. MATLAS, *Shovívavá vrchnost*, s. 109.

¹³² Tamtéž.

¹³³ V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 53.

¹³⁴ P. MATLAS, *Shovívavá vrchnost*, s. 109.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ P. MATLAS, *Shovívavá vrchnost*, s. 109.

¹³⁷ V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 53.

¹³⁸ R. PALECZEK, *Mezi tradicemi a modernizací*, s. 39.

¹³⁹ E. JANOUŠEK, *Historický vývoj produktivity práce*, s. 105.

procesních pravidel hrdelní jurisdikce na panství.¹⁴⁰ Dohlížel na mravní život poddaných, přičemž sám mohl vyšetřovat méně závažné přestupky, jako například smilstva, drobné krádeže, rvačky a jiná obdobná provinění.¹⁴¹ Dále se prakticky staral o chod a vedení celého hospodářství. Hejtman spolu se správcem důchodní pokladny ručil majiteli panství za přísun peněz do jeho soukromé pokladny.¹⁴² Byl odpovědný také za to, co bylo svěřeno ostatním jemu podřízeným úředníkům.¹⁴³ Pro své podřízené měl být vzorem také v náboženském a mravním životě. Kromě toho kontroloval na panství hospodaření podřízených úředníků, zejména jejich účty.¹⁴⁴

Na administrativní povinnosti měl písaře, který se staral o opisování kopií a vedení registratury.¹⁴⁵ Veškeré písemné dokumenty byly archivovány, aby se uchovaly pro budoucí generace. Vrchnost od hejtmana také požadovala zejména zachování a rozšíření panského majetku. Proto se musel při nástupu do svého úřadu dobře seznámit se stavem panství, z urbárů a smluv poznat práva a závazky panství a následně dbát, aby tyto smlouvy byly zachovávány. Zodpovídal za to, aby všechny práce na panstvích a polích byly řádně a včas vykonány. Musel rovněž dobře znát instrukce od majitele panství pro podřízené úředníky, aby věděl, co od nich požadovat. Protože hejtmanovi podléhalo na panství také lesní hospodářství, řídil prostřednictvím svých instrukcí lesmistra s lovmistrem.

Hejtmanovou povinností bylo les každého čtvrt roku zkontrolovat.¹⁴⁶ Při této návštěvě měl sledovat, zda množství pokáceného a následně prodaného dřeva bylo řádně zapsáno v registrech. Správnost údajů uvedených v lesních registrech stvrdil každého půl roku svým podpisem. V případě, že postřehl nějaké nesrovnalosti, ihned je oznámil vrchnosti. Hejtman se rovněž staral o dostatečnou zásobu krmení na zimní období. Obstarával obilí i seno podle seznamu sestaveného lesmistrem.¹⁴⁷ S hejtmanovým schválením byly také vypláceny zástřelné peníze jako odměna za

¹⁴⁰ P. MATLAS, Hrdelní soudnictví na panství Hluboká nad Vltavou (1661–1765), Sborník archivních prací 57, 2007, s. 44.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² A. VALENTA, Lesk a bída barokní aristokracie, s. 39.

¹⁴³ V. ČERNÝ, Hospodářské instrukce, s. 54.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

¹⁴⁷ Tamtéž.

zastřelenou škodnou zvěř.¹⁴⁸ Hejtman rovněž podepisoval lesmistrův inventář, ve kterém byly zaznamenány věci v lesmistrově držení i nově zakoupené předměty.

Lesmistr se měl řídit rozkazy a instrukcemi, které přicházely od hejtmana a vrchního hejtmana. Jeho povinností bylo pečovat o lesní faunu a flóru. Z toho důvodu kontroloval les, obory a všechny pozemky, které náležely ke schwarzenberskému panství. V tomto úkolu mu pomáhali mládenci a hajní, jež patřili k jeho podřízeným. Hlavní náplň jejich činnosti tvořila kontrola míst, kde zvěř nejčastěji v létě a v zimě pobývala, aby se zajistil její nárůst a ochrana. Díky informacím o pobytu zvěře měli přehled o jejím počtu a místech, která s oblibou vyhledávala. Tímto způsobem chtěli také zamezit případnému zpronevěření nebo zatajení zastřelené zvěře. V případě, že došlo k napadení užitkové zvěře od škodné, měli tuto zvěř přinést hejtmanovi.¹⁴⁹ Škodnou zvěř se naopak snažili zcela vyhubit, aby nedocházelo k jejímu rozmnožení.

Lesmistrova péče o zvěř spočívala také v zajištění potřebného krmiva na zimu. Měl doručit hejtmanu panství podepsaný seznam, ve kterém bylo výslovně uvedeno, na které místo a kolik ovsu se mělo pro výkrm zvěře vydat. Dodané obilí následně rozdělil na určená místa. Stejným způsobem postupoval i s žaludy a bukvicemi. Vzhledem k tomu, že zvěř potřebovala také seno, sepsal lesmistr, kolik sena mělo být nashromážděno, aby byly vytvořeny dostatečné zásoby na zimu. Lesmistr měl však rovněž administrativní povinnosti. Podával vrchnosti důkladné zprávy o tom, kde se zvěř nejčastěji vyskytovala. Rovněž poskytoval informace v případě nalezení zastřelených kusů. Na starosti měl také vedení register o množství prodaného dřeva. Do registru zapsal množství a jaké dřevo, v kterém revíru a který den bylo prodáno. Lesní personál však nepřijímal za prodané dřevo peníze, ty kupující odváděl přímo do vrchnostenské pokladny.¹⁵⁰

Lesmistr u sebe nosil několik loveckých pomůcek. K odchytu pernaté zvěře používal síť. K chytání spárkaté zvěře, zajíců, a dokonce vlků nebo rysa, používal síť zvanou tenata.¹⁵¹ U tenat byli ukryti myslivci s oštěpy, kteří chycenou zvěř následně usmrtili.¹⁵² Dalším předmětem, který lesmistr používal, byla lovecká trubka. Tu lesní personál využíval, aby se mohl na dálku s ostatním lesním personálem svolávat a

¹⁴⁸ Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ J. ANDRESKA- E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let, s. 96.

¹⁵² Tamtéž.

dorozumívat.¹⁵³ Lesmistr však s sebou nosil zejména ručnici k hubení škodné zvěře. Všechny věci, které patřili k lovectví a které lesmistr uschoval, měli mít zvláštní inventář. V tomto inventáři byly zapsány i nově zakoupené věci. Hejtman pro kontrolu tento inventář potvrdil svým podpisem.

Další osobou, která příslušela k lesnímu personálu, byl lovmistr. Úřad lovmistra spadal pod vrchního hejtmana a hejtmana panství. Měl se řídit jejich nařízeními a zpravidla se s nimi radit. K hlavní náplni jeho činnosti patřila kontrola osob, které byly součástí myslivosti.¹⁵⁴ Lesmistra, polesného a myslivce měl vést k pilnému dodržování vrchnostenských instrukcí. U těchto osob rovněž sledoval, zda pilně kontrolovaly les a obory, aby nedocházelo ke škodám.¹⁵⁵ On sám také musel tak často, jak jen to bylo možné, všechny revíry pečlivě kontrolovat.¹⁵⁶ Při kontrole revírů také sledoval stopy od vlků, které následně s ostatním lesním personálem hubil.

Dalším vrchnostenským zaměstnancem byl myslivec. Měl na starosti nejen ochranu, chov a lov zvěře, ale celý les.¹⁵⁷ K úlohám myslivců patřilo ozbrojené hájení vrchnostenských lesů před pytláky.¹⁵⁸ V jejich působnosti byly i rybníky a potoky, kam docházeli střílet škodné ptactvo.¹⁵⁹ U potoka také kontrolovali, zda nebyli pochyťáni a následně odcizeni raci a ryby. Myslivci museli střílet, případně chytat škodnou zvěř, zejména vlky a rysy. Na podzim, kdy nastala čížba, lovili ptáky.¹⁶⁰ Myslivci často nedostávali plat, získávali peníze pouze z toho, co zastřelili.¹⁶¹

Schwarzenberští myslivci se v roce 1692 začali sdružovat z finančních důvodů a rozvíjení mysliveckých dovedností. V Hluboké nad Vltavou vznikl cechovní spolek, který slučoval myslivce a později lesníky schwarzenberských panství.¹⁶² Tehdy myslivci podali žádost ke knížeti Ferdinandu ze Schwarzenberku o povolení zřídit bratrstvo hlubockých myslivců.¹⁶³ Zprvu šlo pouze o schválení k opatření zeleného praporu, který minili užívat při církevních slavnostech. Ferdinand ze Schwarzenberku

¹⁵³ J. ANDRESKA- E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 96.

¹⁵⁴ J. E. CHADT, Lesničtí a lovečtí úředníci, s. 35.

¹⁵⁵ Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Ctirad RAKUŠAN, Myslivecký slovník naučný, Praha 1992, s. 119.

¹⁵⁸ František BAHENSKÝ, Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada Lidová kultura, Praha 2014., s. 60.

¹⁵⁹ J. E. CHADT, Lesničtí a lovečtí úředníci, s. 35.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 36.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 43.

¹⁶² C. RAKUŠAN, Hlubocké myslivecké bratrstvo nebylo jiné, Obnovená tradice 14, 2003, s. 2.

¹⁶³ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 430.

žádosti vyhověl, schválil stanovy bratrstva a poskytl mu půjčku ve výši 50 zlatých na pořízení praporu.¹⁶⁴ V původním povolení knížete Ferdinanda se hovoří o Mysliveckém bratrstvu svatého Eustacha v Hluboké.¹⁶⁵ Tento souhlas se považuje za zakládací listinu zmiňovaného schwarzenberského loveckého bratrstva.¹⁶⁶

V první řadě plnilo bratrstvo funkci myslivecké bratrské pokladny.¹⁶⁷ Z jeho pokladny se platily pohřební náklady členů bratrstva a poskytovaly se finanční příspěvky pozůstalým. Lovecké bratrstvo fungovalo rovněž jako zájmová organizace, kde se členové zdokonalovali v mysliveckých dovednostech, zejména ve střelbě. V neposlední řadě mělo bratrstvo hluboký humanitní a religiózní náboj.¹⁶⁸ Činnost bratrstva spočívala v účasti při církevních slavnostech a v podpoře nemajetných učňů v myslivosti.¹⁶⁹ V roce 1706 hlubočtí myslivci požádali o zvětšení působnosti bratrstva na panství Třeboň a Drahonice z důvodu jeho rozšíření.¹⁷⁰ Myslivecká bratrská pokladna působila 250 let, definitivně zanikla dne 17. dubna 1942.¹⁷¹

Za nejnižší lesní personál se považoval hajný.¹⁷² Pečoval o část lesa nebo honitby.¹⁷³ Hajní měli na starost hlídání nejen lesa, ale také potoků. Dále patřilo k jejich povinnostem bránit krádežím a kácení dříví.¹⁷⁴ Rovněž nesměli v panských lesích strpět někoho s ručnicí.¹⁷⁵ Tu mohl u sebe nosit pouze lesní personál. Bez povolení bylo zakázáno těžit dříví. Pokud někoho přistihli při krádeži dřeva, mohli škůdce chytit a odvést na zámek. V případě, že přehlédli zloděje v lese či o krádeži neinformovali vrchnost, byli samotní hajní potrestáni.¹⁷⁶ Kontrolu lesa měl na starosti také polesný. I on nejméně jednou týdně dohlížel v lese na to, zda se v panských lesích nekradlo.¹⁷⁷ Na starost měl zejména kontrolu mezí, kde často docházelo k přehazování hraničních kamenů z důvodu rozšiřování pozemků.¹⁷⁸

¹⁶⁴ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 430.

¹⁶⁵ B. PETR – V. RAMEŠ – J. PETR, Schwarzenberské lovecké bratrstvo, s. 11.

¹⁶⁶ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 430.

¹⁶⁷ B. PETR, Schwarzenberské lovecké bratrstvo, s. 11.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 430.

¹⁷⁰ C. RAKUŠAN, Myslivecký slovník, s. 119.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² V. ČERNÝ, Hospodářské instrukce, s. 264.

¹⁷³ C. RAKUŠAN, Myslivecký slovník, s. 48.

¹⁷⁴ J. E. CHADT, Dějiny lesů v Čechách, s. 124.

¹⁷⁵ TÝŽ, Lesníci a lovečtí úředníci, s. 45.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ TÝŽ, Dějiny lesů a lesnictví, s. 721.

¹⁷⁸ J. E. CHADT, Lesníci a lovečtí úředníci, s. 47.

IV. Schwarzenberský les

Habsburská monarchie ponechávala až do poloviny 18. století veškerou péči o lesy na bedrech jejich vlastníků.¹⁷⁹ Dlouhotrvající třicetiletá válka způsobila obyvatelstvu v českých zemích strádání a věčné škody. Byla však zastavena těžba, což umožnilo částečné zotavení některých vykácených lesů. Třebaže se často zakazovalo klučit lesy, přece jen se velmi mnoho lesů proměnilo na pole, luka a pastviny.¹⁸⁰ Lesy se dělily na lovcovství, hájemství, háje, ochoze, leče a revíry.¹⁸¹ Byly považovány za nedílnou součást zemědělsky využitelné půdy.¹⁸² Bez lesní pastvy, lesní senoseče, hrabání listí a jehličí pro krmení a podestýlání hospodářských zvířat nemohlo tradiční zemědělské hospodaření fungovat.¹⁸³ Výmladkové hospodaření, které spočívalo v pravidelném kácení spolehlivě zmlazujících listnatých dřevin, bylo hlavním a namnoze jediným způsobem získávání palivového i drobného stavebního dříví, stejně tak surovin pro pálení dřevěného uhlí.¹⁸⁴ V lese rovněž pracovala nemalá část venkovské populace; bez lesa by nefungovalo zemědělství ani řemeslná výroba. Z lesních prací se užívalo roboty nejvíce k dovozu dříví pro panské potřeby a také k těžbě deputátního dříví.¹⁸⁵

V lesích žili uhlíři, kteří pálili v milířích dřevěné uhlí.¹⁸⁶ Dřevěné uhlí bylo ve zkoumané době nutnou surovinou pro železné hutě a kovářskou práci. Dalo se také z lesů snáze dopravit než těžká polena a klády. Dalším lesním produktem byl dřevěný popel. Ten se získával pálením dřeva. Sloužil k výrobě drasla v draslárnách a dále k výrobě skla.¹⁸⁷ Dalším lesním užitkem bývala pastva. Při dostatku žaludů a bukvic se do lesů na podzim vyháněli vepři.¹⁸⁸ Ovocné stromy také sloužily k potravě zvěře.¹⁸⁹

¹⁷⁹ J. NOŽIČKA, Přehled dějin vývoje, s. 109.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ J. E. CHADT, Dějiny lesů a lesnictví, s. 947.

¹⁸² J. WOITSCH, Člověk a les v dějinách, s. 180.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 181.

¹⁸⁵ E. JANOUŠEK, Historický vývoj produktivity, s. 127.

¹⁸⁶ Erika ANDRESKOVÁ, Vývoj lesů a lesního hospodářství na Hlubocku, in: Antonín BENEŠ-Petr ZAVŘEL-Jan MICHÁLEK, Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice, Praha 1999, s. 174.

¹⁸⁷ Tamtéž. O lesních řemeslech podrobněji Jiří WOITSCH, Lesní řemesla a vývoj technologie chemického zpracování dřeva v raném novověku, Dějiny vědy a techniky 44, 2011, č. 3, s. 165–181; TÝŽ, Zapomenutá potaš, Praha 2003.

¹⁸⁸ E. ANDRESKOVÁ, Vývoj lesů, s. 174.

¹⁸⁹ Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

Z dalších lesních užitků byla vedle palivového dřeva důležitá těžba pryskyřice, těžba tříslové kůry, ořezávání mladých listnatých větví k zimnímu krmení dobytka a sběr plodin.¹⁹⁰

Lesní porost často ničila zvěř, která v daném lese žila. Na březích vod v blízkosti lesa nebo poblíž hustých porostů s hojnou zásobou osik a vrb se vyskytovali bobři.¹⁹¹ Živilo se převážně kůrou a větvemi stromů. Přehlodáním káceli stromy, které později dopravili po vodě na místo svých staveb.¹⁹² Z toho důvodu byli také Schwarzenberky pokládáni za škodnou zvěř, kterou cíleně hubili.¹⁹³

Les sloužil především k těžbě dřeva. Ke kácení lesa sloužily lesní roboty poddaných.¹⁹⁴ Z počátku se kácelo pouze sekerou, později se ke kácení používaly řezací pily. Na kácení a štípání dřeva se zaměstnávali lesní dělníci a dřevorubci. V raném novověku se vyrábělo zejména palivové dříví. Řezalo se v určité délce, sáhy se následně srovnaly. Poté se stavěly podél cest, aby je mohli robotníci snáze odvážet. Pařezy poražených stromů se zpravidla vykopávaly kvůli následné výsadbě nových stromů.¹⁹⁵

Skladba stromů na schwarzenberských panstvích byla silně ovlivněna strukturou zvěře, která v lese žila. Již v roce 1664 vydal Jan Adolf ze Schwarzenberku instrukce ohledně vysazování dubů a buků, aby zvěř v zimním období setrvala na panských pozemcích.¹⁹⁶ Ovocné stromy, které se na schwarzenberských panstvích vyskytovaly, se zpravidla kácet nesměly. Sloužily jako potrava pro lesní zvěř. Opuštěná pole a louky zarůstaly povětšinou břízou, osikou, vrbou, případně borovicí.¹⁹⁷ Les na schwarzenberských panstvích byl tedy převážně smíšený. Na Hlubocku rostly ponejvíce borovice, smrky, duby a břízy.¹⁹⁸ Na obou panstvích se objevovaly také lípy.¹⁹⁹

Stromy se těžily ve stanovený čas, nejčastěji v zimním období. Nejlépe se těžilo v době o Vánocích a v lednu. Stromy poražené právě v tomto období byly nejkvalitnější. Listnaté stromy neobsahovaly vodu, jehličnaté neobsahovaly tolik

¹⁹⁰ E. ANDRESKOVÁ, Vývoj lesů, s. 174.

¹⁹¹ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 227.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Bobři jsou zmiňováni v instrukcích jako škodná zvěř, kterou je třeba hubit. SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

¹⁹⁴ J. E. CHADT, Dějiny lesů a lesnictví, s. 782.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 787.

¹⁹⁶ M. EHRlich, Vývoj krajinářských úprav na Hlubocku, in: M. GAŽI, Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 113.

¹⁹⁷ J. NOŽIČKA, Přehled dějin vývoje, s. 109.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 172.

¹⁹⁹ Popis panství. Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IE 6W 1.

množství pryskyřice. Od svátku svatého Jiří do svátku svatého Havla se žádné stromy neporážely. Kácet se smělo pouze s hejtmanovým vědomím a souhlasem. Rovněž bylo zakázáno, aby si kterýkoliv poddaný docházel do lesa pro palivové dříví pro vlastní potřebu. V případě, že by byl spatřen lesním personálem se sekerou, byl následně pokutován.

Vytěžené dřevo na schwarzenberských panství bylo následně prodáváno. Lesmistr měl povinnost vést lesní registra, do nichž se zapisovalo množství prodaného dřeva.²⁰⁰ V těchto lesních registrech muselo být uvedeno kolik a jaké dřevo bylo prodáno. Dále registra obsahovala informace, z jakého revíru bylo dřevo vytěženo a který den bylo prodáno. Dřevo si kupující pořizoval za hotové peníze, poskytovat dřevo na dluh bylo přísně zakázáno. Jako doklad měl hejtman panství vystavit kupujícímu lístek za prodané dřevo. Vytěžené dřevo se řezalo na schwarzenberských panstvích na sáhy. Ty se později prodávaly a dodávaly na konkrétní panství.

Aby nedocházelo ke krádežím z řad lesního personálu, kontroloval tato lesní registra hejtman panství.

Kupující peníze za prodané dřevo sám odvedl do vrchnostenské pokladny. Lesní personál tak nemohl vybírat peníze za dřevo.²⁰¹ Hejtman panství při čtvrtletní vizitaci lesa důkladně podle register kontroloval, zda nedošlo k odcizení některých sáhů. Během čtvrtletní kontroly lesa rovněž sledoval, zda nedocházelo kácením k jeho pustošení. V případě, že shledal některé nesrovnalosti, byl povinen to oznámit vrchnosti.²⁰²

Kácet čerstvé dřevo bylo přísně zakázáno.²⁰³ Jako palivové dřevo se směly kácet pouze suché nebo od větru popadané stromy.²⁰⁴ Ovocné stromy se naopak kácely pouze v případě, že uschly. Z vrchnostenské korespondence je patrné, že hejtman rovněž zajišťoval zásobu palivového dříví, které bylo určeno k používání na panství. Byla nařízena zásoba palivového dřeva v rádech stovek sáhů.²⁰⁵

Krádež dřeva bývala častým jevem na schwarzenberských panstvích. Například v roce 1729 vrchní hejtman panství vydal reskript, ve kterém uvedl, že za prokázanou krádež následoval finanční trest. Pokud by se krádež opakovala, byl by zloděj vsazen do

²⁰⁰ Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Hluboká, sign. IB 6W 1., inv. č. 480.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Dopis hejtmanu panství z roku 1707. SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6W 1, inv. č. 480.

vězení. V případě, že by se onen člověk činu dopustil znovu, byl by na nějaký čas poslán do Ratibořských Hor na nucené práce, kde se těžila stříbrná ruda.²⁰⁶ Dřevo se však kradlo také mezi městy. Například v roce 1715 odcizili 4 poddaní, kteří patřili k panství Hluboká nad Vltavou, dohromady 6 kmenů stromů z lesa, jenž náležel městu České Budějovice.²⁰⁷

²⁰⁶ Reskript z roku 1729, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6W 1, inv. č. 480.

²⁰⁷ Dopis hejtmanu panství se seznamem krádeže dřeva, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6W 6, inv. č. 485.

V. Zvěř ve schwarzenberských lesích

Lesní zvěř se v raném novověku rozdělovala na škodnou a neškodnou (užitkovou). Mezi škodnou zvěř patřili především medvědi, vlci, ryši, lišky, divoké kočky, kuny, bobři a vydry říční. Mezi užitkovou zvěř náležela zejména vysoká zvěř (jeleni, srnci), černá (divoká prasata) a bažanti. Škodná zvěř páchala škody nejen na užitkové zvěři, ale také na domácích zvířatech. V raném novověku proto šlechtické rody usilovaly zcela o vyhubení škodné zvěře.²⁰⁸ Užitkovou zvěř se následně snažily chránit, aby docházelo k jejímu co největšímu rozmnožení z finančních důvodů. Šlechtici dbali o stav zvěře také z konzumního důvodu. Právě zvěřina se pravidelně objevovala na tabulích urozenců.²⁰⁹ Do panských kuchyní plynulo ze šlechtických lesů množství srn, jelenů, laní, zajíců, bažantů, koroptví a černé zvěře.²¹⁰

Nejobávanější škodnou zvěří byli vlci, neboť patřili k největším evropským psovitým šelmám.²¹¹ Počet této zvěře se výrazně zvýšil v době třicetileté války.²¹² Způsobil to nedostatek času obyvatel na lov, kteří by byli schopni vlky soustavně lovit. Vlk způsoboval značné škody především na užitkové zvěři. Dokázal ulovit ovce, koně či skot, který se pásal nedaleko lesa. Tím se vlk stal obávaným škůdcem rolníků. Navíc patřil k běžným predátorům velkých býložravců, zvláště jelení zvěře, srncí a divokých prasat. Pro přírodu byl vlk potřebný, protože nepřímo reguloval počet zvěře a dbal o jejich dobrý zdravotní stav. Nemocné a slabé kusy nebyly schopny uniknout; právě ty se stávaly nejčastějšími oběťmi vlků. V zimě se vlci zdržovali ve smečkách, které vodila zpravidla stará vlčice.²¹³ Podobné škody jako vlk páchal také rys. Lovil nejen zajíce a lišky, ale dokonce také srny a jeleny.²¹⁴

Mezi škodnou zvěř však patřila také některá pernatá zvěř. Chov pernaté zvěře, zejména bažantů, ovšem vyžadoval, aby se soustavně hubili dravci.²¹⁵ Z toho důvodu se hojně prováděla čížba.²¹⁶ Té zneužívali rovněž pytláci, což přimělo císaře Leopolda I. vydat roku 1680 výnos, že každý číhař na komorních statcích musel mít zvláštní

²⁰⁸ Instrukce, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

²⁰⁹ J. HRDLIČKA, *Hodovní stůl a dvorská společnost*, České Budějovice 2000, s. 194.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, *Tisíc let myslivosti*, s. 263.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Helena BUSINSKÁ, (ed.), Bohuslav Balbín: *Krásy a bohatství české země*, Praha 1986, s. 180.

²¹⁵ J. ČABART, *Vývoj české myslivosti*, s. 139.

²¹⁶ Tamtéž, s. 147.

písemné povolení příslušného lesního úřadu.²¹⁷ Při čížbě se používaly různé sítě a chytací klícky. Čížbáři získávali pouze malé ptactvo určené jak k jídlu, tak ke zpěvu, protože větší druhy lovila sama vrchnost.²¹⁸ V máji, když ptáci hníždili, se chytat nesměli.²¹⁹ Čas odchytu nastával na začátku podzimu, protože skončilo ptačí hníždění a ptáků se v přírodě vyskytovalo nejvíce.²²⁰ Většina úlovku šla na prodej buď na místním trhu nebo ke stálým odběratelům.²²¹ Lovu zvěře a ptactva pomocí cvičených dravců se zabývalo sokolnictví. To rovněž přečkalo třicetiletou válku a po ní dále vzkvétalo.²²² Jeho základní principy sice zůstaly stejné, ovšem šlo spíše o sport než o skutečné získávání úlovků. To se odráželo i ve skutečnosti, že chycené volavky byly opět pouštěny na svobodu.²²³

Zvýšená péče nebyla věnována pouze drobné zvěři.²²⁴ Nadále zůstávala lovnou černá zvěř, která byla chována jak volně v lese, tak také v oborách. Četná ustanovení šlechticů směřovala právě k rozšíření jejího chovu. Pro její odchyt se používaly ohrady (chytačky) různé velikosti a konstrukce.²²⁵ V jejich rozích bývaly instalovány záběhy rozdělené posuvnými dvířky na několik komor a zakončené transportními bednami.²²⁶

Nejen černá zvěř se chránila z důvodu nárůstu jejího počtu. V 17. a 18. století byla pro vrchnost důležitá jelení zvěř.²²⁷ Ve hvozdech se nacházelo velké množství srnců; bez nich se v hlubších lesích neobešel žádný okázalejší hon.²²⁸ Honba na vysokou zvěř probíhala v 17. století od svátku svaté Trojice až do svátku svatého Ondřeje.²²⁹ Je pochopitelné, že nové zazvěření a zejména udržení stavů zvěře bylo nemožné bez řádného zimního krmení. V hospodářských instrukcích raného novověku se vyskytuje rovněž požadavek pěstování ovoce a trávy pro zvěř.²³⁰ Poddaným se mohla prodávat v lese pouze tráva, která zbyla po uspokojení potřeb vlastního velkostatku a

²¹⁷ J. ČABART, *Vývoj české myslivosti*, s. 147.

²¹⁸ Jaromír KOVAŘÍK, *Tradice v myslivosti: dějiny, zvyky, významy, kultura*, Praha 1999, s. 10.

²¹⁹ J. E. CHADT, *Dějiny lovu a lovectví*, s. 356.

²²⁰ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, *Tisíc let myslivosti*, s. 388.

²²¹ *Tamtéž*, s. 389.

²²² J. ČABART, *Vývoj české myslivosti*, s. 146.

²²³ *Tamtéž*, s. 147.

²²⁴ *Tamtéž*, s. 133.

²²⁵ J. FRANCEK, *Lovecká vášeň*, s. 30.

²²⁶ *Tamtéž*.

²²⁷ J. KOVAŘÍK, *Tradice v myslivosti*, s. 10.

²²⁸ H. BUSINSKÁ (ed.), *Bohuslav Balbín*, s. 178.

²²⁹ J. E. CHADT, *Dějiny lovu a lovectví*, s. 290.

²³⁰ J. ČABART, *Vývoj české myslivosti*, s. 126.

krmení zvěře.²³¹ Na panstvích se choval také skot, který spásal nejen pastviny a úhory poddaných, ale zpravidla škodil také mlazinám.²³² Tomu se v instrukcích čelilo četnými zákazy, kdy dobytek směl být vyháněn na pastvu jen tam, kde nemohl škodit stavům zvěře. Pást se nesmělo v sečích a mladých mýtech, kde stromy zcela nedorostly.²³³

V 17. století se rovněž vydávaly císařské lovecké patenty, které vymezovaly a upravovaly lovecké právo. Císař Ferdinand III. vystavil v roce 1641 ustanovení o lovu pro Království české.²³⁴ V tomto usnesení povoloval panskému a rytířskému stavu odstřel jalových laň a černé zvěře v období od svátku svatého Michala do Vánoc.²³⁵ Roku 1662 bylo období lovu černé zvěře prodlouženo s ohledem na množství svateb, při nichž se zvěř zužitkovávala na dobu od 16. ledna do Popeleční středy. Lovecký patent Ferdinanda III. stanovil, že se zajíci směli lovit, až se sklídil oves; a štvání pak mohli být až do konce dubna.²³⁶ Lovecký řád rovněž povoloval lov bažantů pouze tomu, kdo je choval. V tomto usnesení se také výslovně uvádělo, že myslivost byla výhradně šlechtickou kratochvílí.²³⁷

Císař Leopold I. vydal lovecké právo v roce 1675. Podle tohoto řádu neměla výsadní právo lovu pouze šlechta, ale také v loveckém právu uvedení myslivci, královská města a další subjekty, například Karlo-Ferdinandova univerzita.²³⁸ Tematizoval mimo jiné také opatření proti pytláctví a zákaz nošení palných zbraní a zelených loveckých oděvů nepovolaným osobám.²³⁹ Lov se stal záležitostí společenské reprezentace; spojoval v sobě hmotný prospěch se zábavou.²⁴⁰ Urozenci se snažili napodobovat císařský dvůr, který pořádal velkolepé hony.²⁴¹ Jejich štvance pomalu nahrazovaly okázalé parforsní hony.²⁴²

Od 16. století se rozvíjely palné zbraně a již koncem 17. století se objevily lovecké ručnice.²⁴³ Přestože 17. věk velmi pokročil ve zbrojní technice a palná zbraň

²³¹ J. ČABART, Vývoj české myslivosti, s. 126.

²³² Tamtéž, s. 125.

²³³ J. E. CHADT, Dějiny lesů a lesnictví, s. 763.

²³⁴ J. KOVAŘÍK, Tradice v myslivosti, s. 10.

²³⁵ J. ČABART, Vývoj české myslivosti, Praha 1958, s. 151.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ J. KOVAŘÍK, Tradice v myslivosti, s. 10.

²³⁸ J. HANÁK, Historie českého puškařství, s. 18.

²³⁹ L. LETOŠNÍKOVÁ, Lovecké zbraně v Čechách, Praha 1980, s. 99.

²⁴⁰ J. FRANCEK, Lovecká vášeň, s. 26.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² J. HANÁK, Historie českého puškařství, s. 19.

²⁴³ Tamtéž.

ovládla válečné pole, při lovu však nepřevládala.²⁴⁴ Nabíjení palných zbraní bylo stále ještě poměrně pomalé a dostřel značně omezený. Také české puškařství procházelo od konce třicetileté války až do poloviny 18. století nepřetržitým vývojem.²⁴⁵ S tím souvisela poptávka po luxusních reprezentativních zbraních. Z této doby pochází velké množství brokovnic, které potvrzují oblibu honů na drobnou zvěř. Zbraně také často sloužily jako předmět k obdarování.²⁴⁶ Při jejich výrobě bylo možné uplatnit novátorské zásady snáze a rychleji než u zbraní vojenských.²⁴⁷ Výrobce ručnic nepotřeboval pro svou práci zdlouhavé schvalovací nařízení, jaké bylo potřeba v armádě. Naopak sestavoval nové zbraně za finanční podpory majitele panství. Tou byl zajištěn odbyt od domácí a zahraniční šlechty, neboť se zajímala o technické novinky.²⁴⁸

K odchytu zvěře se používaly sítě a pasti, zavedla se čekaná a šoulačka.²⁴⁹ Při čekané lovec obsadil vhodné místo, kudy zvěř nejčastěji chodila. Podmínkou úspěšného lovu bylo nenápadné chování střelce, dobrý kryt a vítr.²⁵⁰ Šoulačka byla odlišným způsobem lovu. V tomto případě lovec chodil tiše po ochozech, kde se zvěř vyskytovala a snažil se k ní připlížit na dostřel. Při šoulačce u sebe nosil lovecké hole, které byly opatřeny na jednom konci bodlem a na druhém opěrnou vidlicí.²⁵¹ Lovecká zařízení, zejména sítě, zůstávala i ve zkoumané době velmi těžká a prostorná. Proto byla honecká služba mimořádně namáhavou povinností.²⁵² K dopravě plachet a sítí se používalo vozů. Do sítí byla zvěř chytána i přestože doba viděla lovecký požitek především v odstřelu zvěře. Při honu nahnaly stovky honců zvěř do prostor uzavřených plátny a tam se přeháněla z jednoho konce na druhý poměrně úzkým průhonem, u něhož stála vyvýšená podia krytá stany; na nich stojící střelci ji odstřelovali z ručnic.²⁵³

Také Schwarzenberkové se po získání panství Třeboň a Hluboká nad Vltavou snažili o pozvednutí tamního lesního hospodaření. Rovněž oni ve vydaných instrukcích rozdělávali zvěř na užitkovou a škodnou. Ze škodné zvěře žili na schwarzenberských panstvích medvědi, vlci, rysi, lišky, divoké kočky, kuny, tchoři, lasičky a vydry říční.²⁵⁴

²⁴⁴ J. ČABART, Vývoj české myslivosti, s. 123.

²⁴⁵ J. HANÁK, Historie českého puškařství, s. 19.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ L. LETOŠNÍKOVÁ, Lovecké zbraně v Čechách, s. 100.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ J. KOVAŘÍK, Tradice v myslivosti, s. 10.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ J. FRANCEK, Lovecká vášeň, s. 26.

²⁵² J. ČABART, Vývoj české myslivosti, s. 136.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 73.

Schwarzenberský lesní personál měl povinnost zabránit jakémukoliv rozmnožení škodné zvěře zejména tím, že se jí snažil vyhubit.²⁵⁵ K užitkové zvěři naopak patřili především srnci, jeleni a černá zvěř. Z pernaté užitkové zvěře se Schwarzenberkové starali o bažanty, u kterých se datují počátky jejich chovu od osmdesátých let 17. století.²⁵⁶

Stejně jako u ostatních šlechtických rodů byli za nejobávanější škodnou zvěř považováni vlci. Na schwarzenberských panstvích páchali škody lovením užitkové a domácí zvěře. Například v roce 1679 jakýsi poddaný našel kus od zámku Hluboká nad Vltavou osmnáct kusů roztrhané vysoké zvěře.²⁵⁷ Následkem toho Jan Adolf ze Schwarzenberku adresoval hejtmanovi panství nařízení, aby se šoulačkou a s lovnou sítí pokusil vlky chytit a následně vyhubit.²⁵⁸

O případném pobytu vlků v lese lesní personál okamžitě podával zprávy vrchnosti, aby měli přehled o počtu této škodné. Schwarzenberkové jako odměnu poskytovali za každého zastřeleného vlka zástřelné peníze. Za starého vlka vypláceli s hejtmanovým schválením z vrchnostenské pokladny 4 zlaté. Za mladého vlka se dostávalo méně, zástřelné v tomto případě činilo pouze 30 krejcarů.²⁵⁹ Viditelný rozdíl v obou sumách vycházel s největší pravděpodobností z toho, že starého vlka bylo mnohem obtížnější zastřelit, navíc byl nebezpečnější.²⁶⁰ V roce 1677 byla střelná mzda nově upravena. Zástřelné za starého vlka se snížilo na 45 krejcarů a za mladého vlka na 22,5 krejcarů.²⁶¹ Jan Adolf ze Schwarzenberku také stanovil určitý počet kusů zastřelené zvěře. V případě nedodržení následovala pro lesní personál pokuta. Stejně neústupný byl i jeho syn Ferdinand ze Schwarzenberku. Odlišný postoj měl naopak Adam František ze Schwarzenberku, který si uvědomoval náročnost lovu zvěře.²⁶²

K hubení vlků na schwarzenberských panstvích sloužily také vlčí jámy.²⁶³ V našich zemích představovaly nejrozšířenější formu chytacích jam.²⁶⁴ Jejich hloubka

²⁵⁵ SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 71 1, inv. č. 520.

²⁵⁶ M. EHRLICH, Vývoj krajinářských úprav na Hlubocku, in: M. GAŽI, Schwarzenberkové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008, s. 113.

²⁵⁷ Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 73.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 71 1, inv. č. 520.

²⁶⁰ Domněnka vychází ze skutečnosti, že vlky vodí zpravidla stará vlčice. J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 263.

²⁶¹ Soupis zástřelných peněz v Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 73.

²⁶² Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 73.

²⁶³ SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 71 1, inv. č. 520.

²⁶⁴ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 89.

přesahovala čtyři metry, aby nemohl chycený vlk vyskočit.²⁶⁵ Rovněž musely být dostatečně příkré. Do těchto jam se vlkům dávala návnada v podobě živých hus, kachen, selat, jehňat, ovcí či koz. Vlčí jámy nepotřebovaly náročnou údržbu, a proto vydržely v provozu celá desetiletí.²⁶⁶ Současně jámy skýtaly nebezpečí nejen pro vlky a lišky, ale rovněž pro spárkatou zvěř, zajíce, a dokonce i pro člověka.²⁶⁷ V roce 1720 kníže Adam František vlčí jámy zrušil. Nahradila je vlčí zahrádka, která nebyla pro lidi tak nebezpečná.²⁶⁸

Předchozí řádky jednoznačně svědčí o tom, že se na schwarzenberských panstvích vyskytovalo obrovské množství vlků. V desetiletí od roku 1710 do roku 1720 bylo zabito celkem 233 těchto šelem.²⁶⁹ Jen v roce 1721 činil počet zastřelených vlků činil 24. Z toho na panství Hluboká nad Vltavou byli v roce 1721 zastřeleni 4 vlci, následující rok se podařilo chytit 3 vlky. Tyto šelmy začaly postupně mizet z treboňských soupisů zastřelené zvěře, což dokládá úspěšnost v jejich pronásledování a následném hubení.

Zástřelné peníze se vyplácely také za další druhy škodné zvěře. Za rysa, který páchal podobné škody jako vlk, se poskytovaly 2 zlaté a 30 krejcarů. V případě vydry říční se vyplácely 2 zlaté, za divokou kočku 1 zlatý, za kunu 45 krejcarů, za tchoře 9 krejcarů a za lasici 5 krejcarů. U lišek rozhodovalo jejich stáří. Za starou lišku se vyplácelo 45 krejcarů, za mladou lišku 30 krejcarů. Po úpravě zástřelných peněz v roce 1677 se sumy snížily. Například za rysa se vyplácel 1 zlatý a 30 krejcarů, za divokou kočku 15 krejcarů a za tchoře 6 krejcarů.²⁷⁰

Také výše zmiňované druhy škodné zvěře se na schwarzenberských panstvích vyskytovaly v hojném množství. Jak naznačují dochované soupisy zastřelené zvěře v desetiletí od roku 1710 do roku 1720 bylo celkem zabito 31 rysů, 5929 lišek, 310 divokých koček, 386 kun, 1971 tchořů, 2695 lasiček a 132 vyder říčních.²⁷¹ Jen za rok 1721 zastřelil lesní personál 7 rysů, 636 lišek, 41 divokých koček, 85 kun, 181 tchořů, 250 lasiček a 13 vyder říčních. Z těchto počtů zastřelené zvěře je patrné, že na schwarzenberských panstvích žilo skutečně velké množství škodné zvěře, kterou bylo

²⁶⁵ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 89.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 265.

²⁶⁷ Tamtéž. Do vlčí jámy například spadl Karel Felix Slavata v roce 1662 během honu

²⁶⁸ Tamtéž, s. 89.

²⁶⁹ Soupis zastřelené zvěře v Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 72.

²⁷⁰ Soupis zástřelných peněz v Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 73.

²⁷¹ Jagdzeitungen z 15. února 1875, s. 75.

třeba regulovat. Rysy a kuny se vyhubit nepodařilo. Ovšem například vydra říční se v soupise zastřelené zvěře začala v dalších letech objevovat pouze zřídka.

Mezi škodnou zvěř patřili také medvědi. Páchali škody především na obilí, ovoci a včelstvech.²⁷² Od roku 1710 do roku 1720 jich schwarzenberský lesní personál zastřelil celkem 5. V letech 1721-1722 skolil dva. Medvěda ulovil také kníže Adam František ze Schwarzenberku v září 1726 i v roce 1729.²⁷³ Medvědi se navíc chovali na panství Hluboká nad Vltavou v části zámeckého příkopu.²⁷⁴ Šlo o odraz dobové normy, kdy byla divoká zvířata na zámcích chována zcela běžně.²⁷⁵ Pro tento účel získávali medvědy z volné přírody. K ulovení medvěda pomáhaly lesnímu personálu vlčí jámy. Častěji však Schwarzenberkové získávali medvědy také darem, například v roce 1715 přibyla na Hlubokou dvě zvířata z eggenberského krumlovského chovu²⁷⁶

Cíleným hubením škodné zvěře se Schwarzenberkové snažili o rozmnožení užitkové zvěře, která by následně nebyla těmito šelmami lovena. Pro udržení co největšího počtu užitkové zvěře bylo nežádoucí její vyhánění z lesů vrchnosti do cizích lesů a obor. K tomu nejčastěji docházelo jejím vyplašením.²⁷⁷ Dále bylo poddaným zapovězeno chodit do lesa se psy. Pobíhající volně puštění psi by mohli užitkovou zvěř vyplašit či dokonce ulovit. V případě, že lesní personál našel mrtvou užitkovou zvěř, nesměl ji na místě nálezu nechat. Z padlé zvěře se následně mohla prodat část zachovalé kůže.²⁷⁸

Snaha byla také o nárůst počtu jelenů. Jeleni stáli v centru vrchnostenské pozornosti zejména vzhledem ke své symbolické hodnotě.²⁷⁹ V očích současníků platili za ušlechtilá zvířata. Právo jejich lovu mělo sociálně distinktivní ráz, neboť příslušelo pouze zeměpánům, respektive majitelům panství. Hmotnou připomínku této společenské výsady představovaly lovecké trofeje, které tvořily nedílnou součást hmotné výbavy loveckých sídel a které měly reprezentační funkci. Rovněž na hlubockém zámku se vyskytovaly preparáty a sochy jeleních hlav, které sloužily k dekoraci.²⁸⁰ Na panství Hluboká nad Vltavou se také budovala říjiště pro jeleny. Ty

²⁷² J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, *Tisíc let myslivosti*, s. 250.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ J. IVANEGA, *Hluboká*, s. 57.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 58.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ J. IVANEGA, *Hluboká*, s. 88.

²⁸⁰ Tamtéž.

budovali poddaní v rámci roboty. Kníže po realizaci říjíšť dbal na jejich pravidelné zásobě krmivem.²⁸¹

Zásoba krmiva se dodávala zvěři také do lesa, jednalo se především o seno. Dostatečnou zásobu sena na zimní období zajišťoval hejtman panství. Lesmistr se následně zabýval jeho řádným rozdělením na místa podle počtu zvěře, která se v daném místě vyskytovala. Pro ně se také zachovávaly ovocné stromy kvůli ovoci. Pro černou zvěř se poskytovaly především žaludy a bukvice, které se řádně rozdělily na místa stejným způsobem jako seno. Podle počtu černé zvěře na konkrétním místě se následně měly přidělit žaludy a bukvice. Například v korespondenci z roku 1725 byl hejtman panství upomínán, aby zvážil dostatečnou zásobu sena a žaludů na zimu.²⁸² Podle dopisu hejtmanovi v roce 1732 se poskytnuté krmivo, které lesmistr do revírů vyžadoval, zapisovalo do register.²⁸³ Řádné rozdělování bylo kontrolováno hejtmanem, aby nedošlo ke krádeži ze strany lesního personálu. Z důvodu dostatečného zajištění krmiva bylo poddaným zapovězeno sbírat žaludy a ovoce.²⁸⁴

Bažanti představovali další užitkovou zvěř, u které byla snaha o její nárůst. Jejich chov vyžadoval, aby lesní personál hubil dravce, kteří byli pro bažanty nebezpeční. Vrchnost se snažila jádro mysliveckého chovu soustředit v určitá chovatelská střediska, jakými byly bažantnice a obory.²⁸⁵ V bezprostřední blízkosti Ohrady se v lese za zámek nacházela střelnice na bažanty. O střelnice a bažantnice Adam František ze Schwarzenberku prokazatelně pečoval, soustředil se na bažantnice v Červeném Dvoře, Postoloprtech a na protivínském panství či u Kratochvíle.²⁸⁶

V případě zjevné obliby lovů na černou zvěř se u Adama Františka ze Schwarzenberku snoubila osobní záliba s hospodářským užitkem, který plynul z regulace stavu škodných divokých prasat. Hony probíhaly v souladu s dobovou praxí. Předcházelo jim nalezení a shromáždění zvěře, jež provedl lovčí s panskými myslivci. Následně byl loveckými plachtami ohrazen prostor loviště, na jehož uzavřeném konci byli pod přístřeškem připraveni urození lovci. Na začátku loviště utvořili honci z řad poddaných pod velením lovčího rovnou linii. Na signál zahajující lov a pomalým

²⁸¹ J. IVANEGA, Hluboká, s. 88.

²⁸² Dopis hejtmanu panství z roku 1725, SOA Třeboň, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6W 8, inv. č. 487.

²⁸³ Dopis hejtmanu panství z roku 1732, SOA Třeboň, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6W 8, inv. č. 487.

²⁸⁴ SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

²⁸⁵ J. ČABART, Vývoj české myslivosti, s. 127.

²⁸⁶ J. IVANEGA, Hluboká, s. 86.

postupem vpřed hnali zvěř k uzavřenému prostoru na konci vymezeného loviště, kde se zvířata stala snadnou kořistí vrchnosti.²⁸⁷

Pobyty Adama Františka ze Schwarzenberku na hlubockém zámku spadaly do doby lovecké sezony v podzimním období.²⁸⁸ Z důvodu osobní záliby v lovu nechal Adam František postavit lovecký zámek Ohrada. Záměr vystavit lovecký zámek na hlubockém panství existoval již před rokem 1708, následně tuto stavbu postavil pražský stavitel Pavel Ignác Bayer v letech 1708–1713.²⁸⁹ Výsledkem byl rozlehlý zámecký areál, který představuje výraz ambicí šlechtice na prahu své kariéry.²⁹⁰ Realizaci loveckého zámku je třeba vnímat jako doklad sociálně distinktivní role lovu, jenž sloužil jako atribut šlechtictví po celé období raného novověku.²⁹¹ Součástí loveckého zámku byla i kaple svatého Eustacha, patrona lovu. Ve stodole loveckého zámku se ukládalo lovecké náčiní, které bylo nezbytně nutné pro velké množství honů.²⁹²

Až do roku 1938 bývalo na Ohradě deset velkých olejomalb od anglického malíře Jana Jiřího Hamiltona, který působil v letech 1709–1718 ve schwarzenberských službách jako vychovatel. Na svých obrazech zachytil barokní štvanice zvěře.²⁹³ Žádané byly obrazy především s medvědy, býky, a loveckými psy. Po příjezdu Hamiltona na Hlubokou nad Vltavou v únoru 1706 začal malovat dva rozměrné obrazy s názvy Začátek štvanice na zajíce a Konec štvanice na zajíce s loveckou společností s loveckým pánem knížetem Adamem Františkem ze Schwarzenberku.²⁹⁴ Obrazy představují začátek a ukončení parforsního honu na zajíce a mohly dokumentovat reálnou situaci při honu na zajíce v roce 1706 nebo 1707.²⁹⁵ Do roku 1707 jsou datovány také menší obrazy, které tvořily pendanty. Byly to obrazy Štvanice medvěda a Štvanice býka smečkou psů. Smečka psů tvořila námět několika obrazům, neboť Adama František ze Schwarzenberku budoval loveckou smečku právě na panství Hluboká nad Vltavou. Obraz s námětem štvanice na medvěda či medvědy namaloval Jan Jiří Hamilton ještě několikrát z toho důvodu, že se medvědi vyskytovali na hlubockém zámku. Obrazy měly především reprezentační funkci, sloužily jako dekorace do zámků.

²⁸⁷ J. IVANEGA, Hluboká, s. 40.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 46.

²⁹⁰ J. IVANEGA, Hluboká, s. 72.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž, s. 81.

²⁹³ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 46.

²⁹⁴ L. OURODOVÁ, Johann Georg de Hamilton, s. 40.

²⁹⁵ Tamtéž.

Jako první z obrazů pro zámek Ohrada namaloval Jan Jiří Hamilton na Třeboni štvanici na jelena.²⁹⁶ Obraz byl dokončen snad před rokem 1713, ale teprve v roce 1717 byl instalován na loveckém zámku Ohrada. V srpnu dokončil Hamilton v Třeboni další obraz, který byl určen do čela loveckého sálu zámku Ohrada. Představuje štvanici na medvěda, kdy dva medvědi jsou napadeni deseti psy. Právě za účelem vzniku obrazů se uspořádávaly štvance a pro malíře byla lovena zvířata. Účastnil se vyjížděk na koních do přírody, aby mohl pozorovat zvířata v pohybu a byl schopen je co nejpřesněji namalovat. Jindy mohl štvanici sledovat z balkonu zámku, protože byla uspořádána přímo pro něj.²⁹⁷

Nemalou pozornost kníže Adam František ze Schwarzenberku věnoval budování smečky loveckých psů.²⁹⁸ Prvotním účelem pořízení smečky byl lov. Psi se teoreticky i v praxi dělili podle ras a určení na psy vodiče, honiče, vodní psy, psy k odchytu zajíců, bažantů, divokých prasat, noraře a další.²⁹⁹ Na loveckém zámečku Ohrada se ke štvání černé zvěře na uzavřených plochách používal štvanicový pes, který byl příbuzný dnešních dog. Vodiči stopovali a vedli smečku, honiči byli psi, kteří byli určeni ke štvání vysoké zvěře.³⁰⁰ Adam ze Schwarzenberku systematicky nakupoval psy v Anglii, kam pro ně posílal svůj podřízený personál.³⁰¹ Z anglických chovů současníci oceňovali na psech zejména učenlivost a výdrž.³⁰² Na Ohradě tvořili angličtí psi základ chovu.³⁰³ První angličtí psi se však na hlubockém panství objevili již za Ferdinanda ze Schwarzenberku.³⁰⁴ V říjnu 1706 bylo na Hlubokou nad Vltavou z Vídně vysláno 26 psů. Nepochybně se jednalo o příchod dosud největší části knížecí smečky.³⁰⁵ Adam František ze Schwarzenberku získával psy také darem. Jen ojediněle jimi obdarovával své současníky.³⁰⁶

Na panství Hluboká nad Vltavou byl smečce vyhrazen psinec, který původně stál v Podhradí, v sousedství hospodářského dvora. V těsné blízkosti psince se nacházela myslivna, kterou nechal kníže v roce 1705 upravit na obydlí pro správce

²⁹⁶ L. OURODOVÁ, Johann Georg de Hamilton, s. 40.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ J. IVANEGA, Hluboká, s. 78.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 78.

³⁰⁰ J. ANDRESKA – E. ANDRESKOVÁ, Tisíc let myslivosti, s. 149.

³⁰¹ J. IVANEGA, Hluboká, s. 78.

³⁰² Tamtéž.

³⁰³ J. IVANEGA, Lovecká smečka Adama Františka, s. 138.

³⁰⁴ TÝŽ, Hluboká, s. 78.

³⁰⁵ J. IVANEGA, Lovecká smečka, s. 136.

³⁰⁶ TÝŽ, Hluboká, s. 79.

psince Labranche.³⁰⁷ Mezi jeho povinnosti patřil kromě každodenní péče o smečku také doprovod psů zejména z Vídně do jižních Čech.³⁰⁸ Adam František ze Schwarzenberku přikládal psinci význam přesahující hranice hlubockého panství.³⁰⁹ Umístění psince na Hluboké umožnilo posílat psy, lovce i lovecké náčiní podle potřeby na panství Třeboň a Protivín, protože panství Hluboká leželo geograficky přibližně ve středu schwarzenberské domény v Království českém.³¹⁰

³⁰⁷ J. IVANEGA, Hluboká, s. 79

³⁰⁸ J. IVANEGA, Lovecká smečka, s. 136.

³⁰⁹ TÝŽ, Hluboká, s. 80.

³¹⁰ Tamtéž.

VI. Závěr

Cílem předkládané bakalářské práce bylo nastínit způsob péče o les ve druhé polovině 17. století a na počátku 18. století na schwarzenberských velkostatech Hluboká a Třeboň. Autorka se ve svém výkladu zaměřila zejména na hospodářské instrukce vydané knížaty ze Schwarzenberku. Šlo se především o instrukci z roku 1663 vydanou Janem Adolfem I. ze Schwarzenberku, a instrukci z roku 1710, kterou koncipoval Adam František ze Schwarzenberku. Autorka využila i loveckých novin z roku 1875, které doplnily informace především ohledně počtu ulovené zvěře na zkoumaných panstvích. Pro upřesnění informací sloužila korespondence, která byla adresována zejména hejtmanu panství.

Autorka se ve své práci zabývala profesní skladbou osob, které se o lesy na schwarzenberských panstvích staraly. Tomu předcházela výklad o složení šlechtického dvora a vrchnostenských úředníků, k jejichž náplni práce patřila také péče o les. Vrchní hejtman kontroloval finanční situaci i chod celého panství. Jeho podřízeným byl hejtman panství. Hejtman vizitoval les každého čtvrt roku, aby měl přehled o lesním hospodaření. Dohlížel také na vydávaná lesní registra a inventář lesmistra, aby nedošlo ke krádeži. Zároveň měl na starost poskytování krmiva pro zvěř. V lese pracovalo několik osob. Mezi ně patřil lovmistr, který měl na starost především lov zvěře a kontrolu jemu podřízeného lesního personálu. Oproti tomu lesmistr pečoval jak o zvěř v lese, tak i o dřevo. Jeho povinností bylo hubit škodnou zvěř a chránit zvěř užitkovou, které dodával v zimním období seno a obilí. V případě zjištěných škod podával zprávy vrchnosti. Protože se staral také o hospodaření se dřevem, měl přehled o pokáceném a následně prodaném dřevu.

Ochranu, lov a chov zvěře měli na starost myslivci. Ti se na panství Hluboká sdružovali ve Schwarzenberském loveckém bratrstvu svatého Eustacha. Tento cechovní spolek vznikl v roce 1692 schválením žádosti o povolení založení organizace Ferdinandem ze Schwarzenberku. Lovecké bratrstvo plnilo především funkci myslivecké bratrské pokladny. Členové organizace se v jejím rámci také zdokonalovali v mysliveckých dovednostech. Bratrstvo se rovněž účastnilo církevních slavností a poskytovalo podporu nemajetným učňům v myslivosti.

Za nejnižší lesní personál se pokládal hajný, který měl na starost kontrolu lesa, zda nedocházelo ke krádežím. Stejný úkol vykonával polesný. Na starost měl zejména

meze, kde se často přehazovaly hraniční kameny. Lesnímu personálu pomáhali mládenci. I oni měli za úkol především kontrolu lesa. Jakmile našli zastřelenou zvěř, ihned to oznámili vrchnosti. Podobně postupovali, pokud někdo chodil po panských lesích s ručnicí, neboť tu mohl nosit pouze lesní personál.

Ve třetí kapitole se autorka věnovala lesnímu porostu. Lesy poskytovaly vrchnosti užitek v podobě dřevěného uhlí a dřevěného popela, který sloužil k výrobě drasla. Z dalších lesních zisků bylo časté palivové dřevo, těžba pryskyřice, pastva v lesích a sběr plodin. Dřevo se poráželo zpravidla o Vánocích a v lednu. Vytěžené dřevo se následně prodávalo, na dluh se neposkytovalo. Lesmistr měl povinnost vést lesní registra, ve kterých se zaznamenávali potřebné informace o prodaném dřevu. Na základě těchto register se následně v lese dohlíželo, aby nedošlo k odcizení dřeva. Tato registra kontroloval také hejtman panství při čtvrtletní vizitaci lesa.

V poslední kapitole se autorka zabývala lesem na schwarzenberských panstvích. Ačkoli bylo vydáno několik císařských nařízeních o lovu v Království českém, byla hlavní péče o les v režii šlechtických rodů. Po třicetileté válce se Schwarzenberkové snažili o nové zazvěření krajiny. Usilovali o co největší vyhubení škodné zvěře, která páchala škody jak na užitkové zvěři v lese, tak i na domácích zvířatech, která se pásala nedaleko lesa. Z instrukcí je patrné, že nejobávanější škodnou zvěř představovali vlci. Jako odměnu za každého zastřeleného vlka vypláceli Schwarzenberkové zástřelné peníze. Pro zvýšení počtu ulovených vlků sloužily vlčí jámy, které byly dostatečně hluboké, aby vlk nemohl vyskočit. K odchytu zvěře dále sloužily sítě, do kterých se zvěř chytala. Mezi další způsoby lovu v raném novověku patřila čekaná a šoulačka. Ačkoli roste počet palných zbraní, v lovu tento způsob nepřevládá.

Schwarzenberkové systematicky usilovali o nárůst užitkové zvěře, především vysoké, černé a bažantů. Nové zazvěření a zejména udržení stavů zvěře bylo nemožné bez řádného zimního krmení. Vysoká zvěř byla proto v zimním období přikrmována senem, černé se poskytovaly především zásoby žaludů a bukvic. Aby bylo krmiva dostatek, mohly být v panských lesích žaludy a ovoce sbírány pouze pro zvěř. Mezi užitkovou zvěř patřili také bažanti, pro které byly stavěny bažantnice.

Na rozdíl od Jana Adolfa trávil Adam František ze Schwarzenberku v lese mnohem více času. Lovecké kratochvíle představovaly osobní zálibu tohoto šlechtice. To dokládá i stavba loveckého zámku Ohrada, který postavil pražský stavitel Pavel Ignác Bayer. Lovecký zámek kromě praktických funkcí plnil i funkci reprezentační. Na

Ohradě se nacházelo deset velkých olejomalb od anglického malíře Jana Jiřího Hamiltona, který na obrazech zachytil barokní štvance zvěře. Námět obrazů často tvořili lovečtí psi, neboť Adam František ze Schwarzenberku budoval na panství Hluboká nad Vltavou smečku loveckých psů. Psy nakupoval zejména v Anglii, neboť tamější chovy byly pokládány za kvalitní.

Autorka se v předkládané bakalářské práci věnovala nástinu ideálního způsobu péče o les. Pro komplexnější pohled na pečování o les na schwarzenberských panstvích ve druhé polovině 17. století a na počátku 18. století bude do budoucna důležité upřít pozornost především na to, zda se nařízení schwarzenberských knížat dodržovala. Bylo by tedy vhodné dále prozkoumat, jakým způsobem byla péče o les prováděna v praxi a jaké byly odchylky od daných knížecích nařízení. V rámci historické ekologie lze podrobněji probádat také jednotlivé druhy škodné či užitkové zvěře a další témata, která s lesem souvisí. Další archiválie pro výzkum tohoto tématu lze nalézt ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Český Krumlov.

VII. Seznam použitých pramenů a literatury

VII. 1 Prameny

Prameny nevydané

Státní oblastní archiv Třeboň

Vs Hluboká, sign. IB 6W 1, inv. č. 480.

Vs Hluboká, sign. IB 6W 6, inv. č. 485.

Vs Hluboká, sign. IB 6W 8, inv. č. 487.

Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.

Prameny vydané

BUSINSKÁ, Helena (ed.), Bohuslav Balbín: Krásy a bohatství české země, Praha 1986.

VII. 2 Literatura

ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika, *Tisíc let myslivosti*, Vimperk 1993.

ANDRESKOVÁ, Erika, *Vývoj lesů a lesního hospodářství na Hlubocku*, in: Antonín BENEŠ – Petr ZAVŘEL – Jan MICHÁLEK (edd.), *Archeologické nemovité památky v okrese České Budějovice*, Praha 1999, s. 173–177.

BAHENSKÝ, František, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada Lidová kultura*, Praha 2014.

BERENGER, Jean, *Deník Jana Adolfa ze Schwarzenberku*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009, s. 41–56.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002.

BŮŽEK, Václav, *Společnost aristokratických dvorů v českých zemích (1550–1740)*, Jihočeský sborník historický 64, 1995, s. 196–206.

ČABART, Jan, *Vývoj české myslivosti*, Praha 1958.

ČERNÝ, Václav, *Hospodářské instrukce: přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.-XIX. století*, Praha 1930.

DELUMEAU, Jean, *Strach na Západě ve 14. – 18. století*. Praha 1997.

- DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.
- EHRlich, Marek, *Vývoj krajinářských úprav na Hlubocku*, in: Martin GAŽI (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 113-116.
- FRANCEK, Jindřich, *Lovecká vášeň v proměnách staletí*, Praha 2008.
- HANÁK, Jiří, *Historie českého puškařství a zdroje mysliveckých tradic*, Velké Bílovice 2011.
- HRDLIČKA, Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*, České Budějovice 2000.
- HUGHES, Johnson Donald, *What is environmental history?*, Cambridge 2006.
- CHADT, Jan Evangelista, *Dějiny lesů v Čechách*, Písek 1895.
- CHADT, Jan Evangelista, *Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1913.
- CHADT, Jan Evangelista, *Lesničtí a lovečtí úředníci a služebníci v různých dobách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Písek 1907.
- IVANEGA, Jan, *Hluboká. Lovecký zámek Ohrada a schwarzenberská sídla na panství Hluboká nad Vltavou*, Praha 2014.
- IVANEGA, Jan, *Ohrada. Lovecký zámek Ohrada*, Praha 2014.
- JANOŠEK, Emanuel, *Historický vývoj produktivity práce v zemědělství v období pobělohorském*, Praha 1967.
- JELEČEK, Leoš (edd.), *Dealing with Diversity: 2nd international conference of the European society for environmental history Prague 2003*, Praha 2003.
- JELEČEK, Leoš, *Zemědělství a půdní fond v Čechách ve druhé polovině 19. století*, Praha 1985.
- KALOUSEK, Josef, *Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698*, Praha 1906.
- KALOUSEK, Josef, *Řády selské a instrukce hospodářské 1698-1780*, Praha 1908.
- KOVAŘÍK, Jaromír, *Tradice v myslivosti: dějiny, zvyky, významy, kultura*, Praha 1994.
- KUBEŠ, Jiří, *Die Dienerschaft der Aristokraten in den böhmischen Ländern in den Jahren 1550-1750*, in: Anna FUNDÁRKOVÁ – István FAZEKAS (edd.), *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16. – 17. Jahrhundert*, Wien 2013, s. 273-299.
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Ferdinand ze Schwarzenberku - 300 let od úmrtí*, Obnovená Tradice 14, 2003, s. 30-31.
- LETOŠNÍKOVÁ, Lucie, *Lovecké zbraně v Čechách*, Praha 1980.
- MARKUS, Antonín, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, Třeboň 1936.

- MATLAS, Pavel, *Hrdelní soudnictví na panství Hluboká nad Vltavou (1661–1765)*, Sborník archivních prací 57, 2007, s. 3–156.
- MATLAS, Pavel, *Shovívavá vrchnost a neukázněni poddani? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. – 18. století*, Praha 2011.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- NOŽIČKA, Josef, *Přehled dějin vývoje našich lesů*, Praha 1957.
- OURODOVÁ – HRONKOVÁ, Ludmila, *Johann Georg de Hamilton (1672-1737), malíř zvířat a lidí*, České Budějovice 2015.
- OURODOVÁ – HRONKOVÁ, Ludmila, *Johann Georg de Hamilton ve službách Adama Františka ze Schwarzenbergu*, in: Martin GAŽI (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 229 – 250.
- PALECZEK, Raimund, *350 let Schwarzenbergů v Čechách*, Obnovená tradice 31, 2005, s. 23–27.
- PALECZEK, Raimund, *Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století*, in: Martin GAŽI (ed.), *Schwarzenberkové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 37–46.
- PALECZEK, Raimund, *O začátcích „království Schwarzenberg“ v jižních Čechách. 350 let od příchodu Schwarzenbergů na Třeboň*, Archivum Trebonense 12, 2011, s. 283-304.
- PETR, Bohuslav – RAMEŠ, Václav – PETR, Jindřich, *Schwarzenberské lovecké bratrstvo na Hluboké, Třeboni a Drahonicích: myslivecké bratrstvo sv. Eustacha v Hluboké nad Vltavou*, Praha 2013.
- RAKUŠAN, Ctirad, *Hlubocké myslivecké bratrstvo nebylo jiné*, Obnovená tradice 14, 2003, s. 2–3.
- RAKUŠAN, Ctirad, *Myslivercký slovník naučný*, Praha 1992.
- SIENELL, Stefan, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2001.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Hrabě Jan Adam Questenberg a proměny jeho dvora v první polovině 18. století*, in: Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL (edd.), *Studentská vědecká konference HISTORIE 2000*, České Budějovice 2001, s. 125-156.
- VALENTA, Aleš, *Lesk a bída barokní aristokracie*, Hradec Králové 2011.
- WOITSCH, Jiří, *Člověk a les v dějinách. Ambiciózní teorie versus realita*, in: Lucie STORCHOVÁ (ed.), *Conditio humana – konstanta (č) i historická proměnná? Koncepty*

historické antropologie a teoretické reflexe v současné historiografii, Praha 2007, s. 173-186.

WOITSCH, Jiří, *Les živitel – člověk strašpytel. Strach z lesa ve středověku a raném novověku*, Dějiny a současnost 28, 2006, č. 11, s. 30.

WOITSCH, Jiří, *Lesní řemesla a vývoj technologie chemického zpracování dřeva v raném novověku*, Dějiny věd a techniky 44, 2011, č. 3, s. 165–181.

WOITSCH, Jiří, *Zapomenutá potaš*, Praha 2003.

ZÁLOHA, Jiří, *O původu Schwarzenberků*, Obnovená tradice 12, 2001, s. 55–57.

ZÁLOHA, Jiří, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku*, Hluboká nad Vltavou 1991.

Noviny

Jagdzeitungen z 15. února 1875.

VIII. Obrazové přílohy

1. Úvodní strana instrukce z roku 1663 [SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.].
2. Titulní strana instrukce z roku 1710 [SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 7I 1, inv. č. 520.].
3. Obraz Štvanice na jelena od Jana Jiřího Hamiltona [převzato z Ludmila OURODOVÁ, *Johann Georg de Hamilton (1672-1737), malíř zvířat a lidí*, České Budějovice 2015.].
4. Lovecký zámek Ohrada [<http://nzm.cz/multimedia/uploads/2016/02/ohrada-slide-01.jpg>].

Johann Adolf Graf die Schwertmeisters
der die hohen Landesherren Brandenburg, Marck, Mitteln
Rhein, vnd Kraumburg, vnd Ritter des goldenen Ruydens, der
Rom, Kaiser, Kayser, Geheimlicher Rath, vnd Cammerer

Instruction

Vor der Erlebung vnterer Lehen, seieret. D. Hoch
Gnädig. Fürstlichen, Kayserlichen, vnd Königlich. Hoch
Fürstlichen, nachtrüch. Bischoflichen, vnter. vnter. vnter. vnter.
vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter.

1. Alle die fürstlichen, Kayserlichen, vnter. vnter. vnter. vnter.
vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter.
2. Darnach solle jeder vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter.
vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter.
3. Alle die fürstlichen, Kayserlichen, vnter. vnter. vnter. vnter.
vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter. vnter.

Obr. 1 Úvodní strana instrukce z roku 1663.

Obr. 3 Obraz Štvanice na jelena od Jana Jiřího Hamiltona

Obr. 4 Lovecký zámek Ohrada